SCHOOL-KLAP

De Klappers / Themanummer 7 / 2026

Inhoudstafel

1. Een lesje geschiedenis

De 19de eeuw 4

Het pensionaat 8

2. Schoolse klap

In de bewaarschool bij juffrouw Sidonie 15

De schoolkolonies 17

Herinneringen aan Sint-Lutgart 21

De Ritsheuvel 26

De Wijkschool 33

3. Het schoolse leven

De moestuin van de hoofdonderwijzer 35

De wuifkar 36

'Den Duitsen Blok' 38

Godsdienst volgen of niet 40

Obstakels bij de nieuwbouw in de Koutermolenstraat 42

Over kolen en chauffage 43

Bommen op de jongenschool 44

Straffe(n) klap 45

Colofon

Uitgever: De Klappers

Redactieraad: Filip De Beleyr, Firmin De Beleyr, Patty De Meester, Wim Knapen, Steven Laureys, Ann Pieters, Georges-Oswald Schelfaut, Chris Stoop, Marc Van Erck, Steven Van Waesberghe

Foto's: familiearchief geïnterviewden, opzoekingswerk Marc De Beule, Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas, Sint-Lutgart, Stadsarchief Sint-Niklaas

Druk: Drukland – november 2026

Wettelijk Depot: D/2026/15347/01
Prijs: 5 euro

Voorwoord

Beste lezer,

Deze brochure is de zevende publicatie van De Klappers. Dit jaar kozen we voor het thema ‘onderwijs’. Iedereen heeft een mening over ‘het onderwijs’ en iedereen draagt eigen ervaringen en herinneringen met zich mee. Deze kunnen positief of negatief zijn. Maar hoe je het ook draait of keert: onderwijs speelt een belangrijke rol in de opvoeding, de vorming en dus het leven van iedereen.

Toevallig valt onze speurtocht naar verhalen samen met het opzoekingswerk van Marc De Beule. Hij probeert de volledige geschiedenis van het onderwijs in Belsele in kaart te brengen. Talloze archiefstukken in o.a. Sint-Niklaas en Brussel heeft hij geraadpleegd. Het resultaat is een prachtig en volledig overzicht van hoe in Belsele het onderwijs is gegroeid gedurende de laatste eeuwen. Wij zijn hem dan ook heel dankbaar dat hij al zijn waardevolle bevindingen met ons heeft gedeeld.

Maar wij zijn ook dit maal onszelf trouw gebleven. Wij beperken ons niet tot het overnemen van tijdslijnen, namenlijsten, bouwplannen e.d.m. Wij hebben opnieuw geprobeerd menselijke verhalen van dorpsgenoten uit de recente geschiedenis van ons dorp te sprokkelen en deze te bundelen. Wij hopen dat we er opnieuw in geslaagd zijn een boeiende brochure voor u samen te stellen.

Veel leesplezier!

Een lesje geschiedenis

De 19de eeuw: het echte begin van het onderwijs in Belsele

Alhoewel er al oudere sporen zijn van onderwijs in Belsele, begint het onderwijsverhaal pas echt in de 19de eeuw. De Belgische grondwet voorziet in een totale vrijheid van onderwijs, zonder bemoeienis van de overheid. Gevolg: privéscholen, soms ingericht door een persoon maar overwegend ingericht door de katholieke kerk. Er moet schoolgeld betaald worden en de kwaliteit van zowel de gebouwen als van het personeel is niet zo denderend. Tot 1843 zitten de Belseelse jongens en meisjes samen in de oude school in het Dorp. Deze gemeenteschool, bestaande uit slechts één klas, is de voortzetting van de parochieschool van vroeger.

1890-1920

In 1842 komt er een eerste onderwijswet waarbij iedere gemeente wordt verplicht om een lagere school op haar grondgebied te hebben. België zou België niet zijn als er geen achterpoortje voorzien is: als er al een (katholieke) school is op het grondgebied kan de gemeente die aannemen en subsidiëren. Zo gebeurt het ook in Belsele. Er komt een gemeenteschool enkel voor de jongens in het bestaande gebouw van de Schoolstraat. De gemeente beslist dat er voor de meisjes een aan te nemen private, lees katholieke school, komt. Er zijn evenwel nog geen lokalen en zelfs nog geen inrichtende macht. Het grootste probleem ligt echter niet bij de gemeente maar wel bij de groeiende armoede door de “ziektens der aerdappelen”, de duurte der granen en andere levensmiddelen en het gebrek aan werk. Dit zal uiteindelijk uitgroeien in een grote hongersnood rond 1848 en stelt de gemeente voor zware problemen. Daarom beslist de gemeente in 1843 om een hospice of een armenhuis te bouwen en om er tegelijkertijd een school bij te zetten. De inkomsten van deze meisjesschool zullen dienen om de werking van het hospice te betalen. Er wordt een tentoonstelling ingericht (waarover weten we niet) die loopt van juni tot augustus en aan rijke burgers wordt een bijdrage voor de bouw gevraagd (o.a. de familie Nobels uit Sint-Ni-

1890-1920

klaas schenkt de grond). De katholieke school wordt aangenomen door de gemeente omdat ze via een kantschool kosteloos onderwijs aanbiedt. De opbrengst van de kantwerkjes gaat echter naar het hospice. Ook het schoolgeld dat de kinderen betalen gaat naar het hospice. Tegelijkertijd weigert het hospice pertinent het schoolgeld voor arme kinderen te betalen. Voedselhulp voor de gezinnen van die arme meisjes en jongens primeert op het betalen van hun schoolgeld. Dus van algemeen onderwijs voor alle kinderen van Belsele is er zeker geen sprake. Men komt toe met één of twee lokalen. Het gemeentebestuur vraagt aan de zusters Maricollen uit Waasmunster om zowel het hospice als de meisjesschool te organiseren en uit te baten. Zo krijgt de meisjesschool een inrichtende macht, kan ze aangenomen worden door de gemeente en kan ze genieten van de wettelijk voorziene voordelen. In 1879 komt er vanuit de meisjesschool een vraag aan de gemeente om een nieuw en groter schoolgebouw te bouwen. De gemeente is akkoord maar door de eerste schoolstrijd van 1879 komt dit gebouw er voorlopig niet (door de nieuwe onderwijswet voldoet de school niet meer aan de aannemingsvoorwaarden). Deze eerste schoolstrijd, waarbij o.a. het vak godsdienst geschrapt wordt, is in gans België hevig en in Belsele nog ietsje heviger want het gemeentebestuur blijft achter zijn katholieke meisjesschool staan. Wanneer er in 1884 terug een katholieke minister van onderwijs komt, worden in 1885 de nieuwbouwplannen in de Kerkstraat heropgestart, met financiële steun van het gemeentebestuur.

1890-1920

1890-1920

Wat opvalt bij het doornemen van de gemeentearchieven is de intense verstrengeling tussen de gemeentelijke en parochiale overheden in het bestuur van de scholen. De gemeente beschouwt de katholieke scholen, zowel de Belseelse van de Kerkstraat als de Puiveldse, als haar eigen scholen. Van een strikte scheiding tussen katholiek en gemeentelijk onderwijs zoals wij die nu kennen, is er geen sprake. Er gebeuren onderlinge ruilen van gronden, de katholieke school in de

1890-1920

Kerkstraat draagt bij in de werking van het gemeentelijk hospice, dezelfde zusters staan in voor de katholieke meisjesschool alsook voor de verzorging van de armen en wezen in het gemeentelijk hospice, de gemeente betaalt mee voor de bouw van de katholieke school, de gemeente verhuurt haar schoolgebouwen aan de katholieke school, de parochie zou zelfs financieel bijgedragen hebben aan de bouw van de jongensschool. Oud-directeur van Gavertje Vier, de opvolger van de gemeentelijke jongensschool, Marc De Beule, kan er zijn pensioentijd volledig mee vullen! Dus stof voor een boek en veel te veel om in deze Klapper op te nemen.

1890-1920

1890-1920

1890-1920

1890-1920

Het pensionaat: op kostschool als Harry Potter

Een oude, niet gedateerde ets toont een winters tafereel. Een dertigtal figuurtjes leeft zich uit op het ijs van een bevroren vijver. Het lijkt een bewolkte, wat mistige dag. Op de achtergrond tekenen de contouren van een kasteel met een aantal bijgebouwen zich af. Als je goed kijkt kun je de schaatsen zien die de kinderen aan hun schoeisel hebben gebonden. Vooraan is een jongen gevallen; hij schreeuwt het uit van de pijn. Een tekst - in het Frans - onderaan de ets maakt duidelijk wat er hier te zien is: *Une récréation d'hiver au pensionnat de Belcele. Vue prise sur la grande chausséé de Gand à Anvers.*

Eenige voorbeeldige kostschool

Tijdens een groot deel van de 19de eeuw is er een pensionaat gehuisvest in het kasteel van Belsele. In 1809 verlaat de familie Malcore het domein en wordt er een kostschool opgericht door een man genaamd Gosse. Zijn afkomst is een beetje onduidelijk. Volgens sommige bronnen is hij afkomstig uit het Brusselse, andere vermelden dan weer een Gosse met een school in Temse.

Het pensionaat van Belsele is echter nooit in handen geweest van een religieuze congregatie en functioneert de hele tijd als een privé-lekeninitiatief. Het zijn vooral kinderen van de welgestelde burgerij die er verblijven. Over de eerste jaren - de periode tot 1822 - is weinig gekend. Het is mogelijk dat Gosse de kostschool enige tijd sluit om te voorkomen dat Napoleon de oudste leerlingen zou oproepen voor de dienstplicht in zijn legers.

In 1822 start Petrus Trubert de kostschool opnieuw op. Twee jaar later zijn er al een vijftigtal internen. Aanvankelijk huurt Trubert het kasteel met zijn bijgebouwen, park en vijvers tegen een huurprijs van 342,96 Nederlandse gulden. Op 12 mei 1830 koopt hij ten overstaan van notaris Louis Lammens in herberg De Posthoorn in Gent het geheel voor het bedrag van 19.100 Nederlandse gulden. Verkoper is Francis-Marie Jozef graaf Van der Noot. Met deze verkoop eindigt de jarenlange geschiedenis van de adellijke familie Van der Noot in de Heerlijkheid van Belsele.

In 1840 wordt Trubert tot inspecteur voor het lager onderwijs benoemd. Hij laat het bestuur van het pensionaat over aan August Benedict Van Nieuwerburgh. Op dat ogenblik zijn er, naast de directeur, vier hulponderwijzers werkzaam in het pensionaat.

Op 28 juli 1855 verwerft Van Nieuwerburgh de eigendom van Petrus Trubert bij akte verleden bij notaris Antoine De Rijck in Belsele voor de som van 19.650 frank.

Opmerkelijk detail: 3.650 fr. daarvan moet betaald worden in zilveren 5 frankstukken, wat neerkomt op een gewicht van 18,85 kg, of het gewicht van twee emmers water. Het saldo betaalt de koper in schijven van minimaal 2.000 fr. uiterlijk tegen 1870.
Amper vier jaar na de aankoop overlijdt Van Nieuwerburgh. Zijn weduwe Marie-Eugenie Van den Meerschaut blijft samen met haar twee kinderen alleen achter in het kasteel. Een jaar later hertrouwt zij met Armand Peutevink die tot augustus 1872 schoolhoofd blijft.

Dan sluit plots de kostschool. De precieze reden voor de sluiting is niet gekend, maar een aantekening van Pieter Frans Tinel (vader van de componist Edgar Tinel), die van 1864 tot 1872 muziekles geeft in het pensionaat laat wat licht op de zaak schijnen:

Bovengenoemd gesticht, eenige voorbeeldige Kostschool, heeft opgehouden te bestaan na het groot verlof

van 1872. Haat, kwaadspraak, enz ... hebben het verdorven, tot mijne groote schade en tot mijn groot spijt. Het was mijn lievelingswandeling ...

Ik was er de vriend des huizes en de vertrouweling van het huisgezin; en ik zal immer deze verdwijning betreuren. Vaarwel, geliefde kostschool van Belsele. Vaarwel aan zijne geliefden Bestuurder en huisgenooten!

Paradijs met vijver en moestuin

In 1904 geeft de Gazette van Thielt een beschrijving van het fraaie kasteeldomein:

Het kasteel van Belsele is prachtig gelegen, te midden een groot park met oude bomen, met heerlijk gewas, met beschaduwde lanen, met enen slingerende vijver. Een ruime beek bespoelt het park langs de steenweg van Waasmunster. Een welgepast stelsel van sluizen laat toe het helder water der beken rondom door de wallen van het kasteel te doen stromen, zodat deze geen staande maar altijd vers water bevatten.

Het is in deze paradijselijke omgeving dat zich de gebouwen van de kostschool bevinden. Enkele gebouwen liggen aan de linkerkant naast het kasteel aan een eenvoudig middenplein. Op het gelijkvloers bevinden zich de klaslokalen. Slapen doen de internen op de daarboven gelegen zolder. Een deel van de bedden en het beddengoed daar wordt in 1842 verkocht aan het gesticht in de Kerkstraat. De zuidkant van het speelplein (kant huidige Kasteeldreef) is gedeeltelijk afgesloten met een blinde muur, waarin er een klein toegangspoortje ter hoogte van het kasteel is. Op het einde van de muur staan er nog enkele dienstlokaaltjes, vermoedelijk met het sanitair.
Verder heeft het schooldomein in het park ook nog een ruime moestuin, verdeeld in kleine

compartimenten, waar elke leerling zijn eigen tuintje heeft. In de buurt daarvan ligt ook nog een mooi prieeltje. Verder is er in de tuin ook nog een staande schutterswip.

Prijs van de gehoorzaamheid

De leerlingen volgen alle lessen in het Frans. De leerstof bevat alle opgelegde vakken bij de wet van 1 juni 1850: Frans, Vlaams (sic), Engels, literatuur, geschiedenis, aardrijkskunde, beginselen van de fysica, plantkunde en bijzondere wiskunde. Als facultatieve vakken aangevuld met landmeten, handel en boekhouden. In die tijd is dit een uitgebreid en ernstig studieaanbod, heel waarschijnlijk door weinig privéscholen aangeboden.

Het beheer en bestuur van de school bestaan volledig uit leken, maar de geest is niettemin christelijk. De parochiale clerus ziet bij middel van regelmatige inspecties toe op het christelijk karakter. In het parochiaal archief van Belsele bevinden zich nog enkele exemplaren van de daarvoor gebruikte vragenlijst. De kinderen doen er ook hun plechtige communie. In het midden van de 19de eeuw is het ondenkbaar dat men zijn communie niet zou doen, zelfs al is men een kind uit een liberale familie.

Elk jaar wordt er in de kostschool een Prijs van de gehoorzaamheid toegekend aan de meest ijverige en nauwgezette leerlingen bij het vervullen van de plichten tegenover God, tegenover de leerkrachten, de oversten, de medeleerlingen en zichzelf. Ook voor tuinieren kunnen de leerlingen een prijs verdienen.

Bronnen:
Jan Trommelmans, Het pensionaat van Belsele, in: Annalen van de KOKW, deel 94, Sint-Niklaas, 1991, p.183-241.
Alfons De Belie, Belsele met zevenmijlslaarzen, in: Stad in de tijd, Sint-Niklaas 2000, p. 40-41
Marc Laceur, Nieuwsbrief Tinelmuseum september 2020, Kostschool Hof van Belsele.
Philippe Van Heurck, Henri-Ferdinand Van Heurck (1838-1909), Chronique d'un amateur passionné, Antwerpen 2018.

Van schooltuintje tot Antwerpse Plantentuin

Een van de meest befaamde oudleerlingen van het pensionaat van Belsele is Henri-Ferdinand Van Heurck (1838-1909). Hij is een Antwerpse ondernemer, botanicus en celbioloog, en een autoriteit op het gebied van het microscopisch onderzoek en de studie van kiezelwieren.

Na een verblijf in verschillende Antwerpse privé-instellingen, waar hij niet veel meer leert dan lezen en schijven, sturen zijn ouders hem naar het pensionaat van Belsele. De jonge Henri-Ferdinand verblijft er vier jaar: van 1847 tot 1851. Hij doet er zijn plechtige communie en vertrekt op zijn dertiende naar het Antwerpse atheneum, met de vermelding dat hij van Belsele komt.

In het pensionaat van Belsele heeft hij een aantal jaren een eigen stukje tuin, dat hij blijkbaar zo goed onderhoudt dat hij er een Eerste Prijs tuinieren voor behaalt. Zijn prilste stappen in de tuinaanleg zet hij dus op Belseelse grond, en hij legt er ook zijn eerste herbarium aan. Uitzonderlijk krijgt hij in Belsele ook toegang tot de schoolbibliotheek, waar hij alle boeken over de natuur en plantkunde verslindt die hij maar kan vinden.

Die passie blijft hem heel zijn verdere leven bij. Nauwelijks twintig jaar oud publiceert hij een bundel artikelen met als titel “Etudes botaniques”. Samen met Jan Ignatius de Beucker richt hij het Antwerpsch Kruidkundig Genootschap op en organiseert hij cursussen plantkunde en tuinieren in het Nederlands.

Tegelijkertijd is Van Heurck actief als ondernemer - hij neemt de verf- en vernisfabriek van zijn vader over - en als leerkracht chemie aan de Stedelijke Nijverheidsschool in Antwerpen.

In 1877 wordt Henri-Ferdinand Van Heurck voor het leven benoemd tot directeur van de Antwerpse Plantentuin (den Botaniek). Hij opent er een museum en organiseert er een cursus plantkunde met gebruik van microscopische technieken. Hij zorgt ook voor een nieuwe indeling van de plantentuin en breidt de verzameling planten uit tot 1600 soorten.

In 1937 eert de stad Antwerpen hem met een eigen straat: de Gezondheidstraat in de buurt van de Antwerpse Plantentuin wordt hernoemd als Henri Van Heurckstraat.

Krijgt hij ooit een (stukje) tuin in Belsele naar hem vernoemd?

De eerste verkavelaar in Belsele

Directeur en verkavelaar Petrus Trubert

Petrus “Pierre” Trubert is niet alleen de vroegere directeur van het pensionaat, maar ook de eerste verkavelaar die actief was in Belsele.

De aankoop van een dergelijk domein moet een zware financiële dobber geweest zijn. Het is in de nevelen van de geschiedenis gehuld of hijzelf uit een rijke familie komt, maar hij weet wel een gefortuneerde echtgenote aan de haak te slaan. Colette Verstraeten is dochter van de notaris van Gavere en heeft dus enige financiële draagkracht. Maar of dit voldoende is om dergelijk domein te verwerven...?

Zijn zakelijk instinct zal hem hierbij zeker geholpen hebben. Private kostscholen voor de betere burgerij in de 19de eeuw waren in vele gevallen lucratief en brachten veel geld op. Terwijl het volksonderwijs gratis of spotgoedkoop was, betaalden rijke industriëlen, bankiers en gegoede burgers hoge bedragen voor kost en inwoning (het ‘pensionaatsgeld’).

En het is van alle tijden dat doordacht omgaan met vastgoed zorgt voor een gevulde portemonnee. Zoals te zien op de Ferrariskaart (1775) is het gebied tussen de kerk en het kasteel van Belsele lang onbebouwd. De huidige straat “Hof van Belsele” was toen nog een private weg tussen het kasteel en de kerk. Enkel op de hoek met het kerkhof staat al een gebouw (een voorloper van het huis Hof van Belsele 2, herberg “Het Houten Been”).

Ferrariskaart van 1775 zonder bebouwing tussen kasteel en kerk

Heel kort na de aankoop van het domein in 1830 wordt de grond naast de private weg naar de kerk opgedeeld in kleine perceeltjes en geeft hij de perceeltjes in cijnspacht. Dit is te zien op de Kadastrale Atlas van België van P.C. Popp van 1861. De pachters laat hij toe een woning op te richten. Hij is hiermee een verkavelaar “avant la lettre” die op deze manier een volkse woonwijk tot ontwikkeling brengt. De oorspronkelijke huizen zijn binnen een heel korte periode gebouwd en vormen een duidelijke eenheid met zicht op de kerk.

Deze manier van werken maakt dat hijzelf geen kosten moet maken en toch jaarlijks kan incasseren. Voor een stukje grond van 750 m2 is de jaarlijkse cijns 15,87 Belgische Frank, een mooi bedrag in die tijd.

De school wordt al tijdens het leven van Petrus Trubert verkocht. De cijnspachters moeten evenwel nog wachten tot na zijn overlijden in 1879. En dan maar hopen dat ze over genoeg financiën beschikken om de grond te kunnen kopen waar hun eigen huis opstaat...

LOUÉ SOIT JÉSUS-CHRIST ! AMEN
(100 jours d'ind.)

Ceux qui auront enseigné à plusieurs la voie de la justice, luiront comme les étoiles dans toute l'éternité. Dan. XII

PRIEZ POUR LE REPOS DE L'AME
de Monsieur
PIERRE TRUBERT,
Veuf de Dame
COLETTE VERSTRAETEN,

Ancien Directeur du Pensionnat de Belcele, ancien Inspecteur de l'Enseignement primaire ancien membre du Conseil communal, membre de la Confrérie du T.S. Sacrement, du Sacré-Coeur, de la Propagation de la Foi, etc.
né à Elseghem, le 31 Juillet 1793 et pieusement décédé à Belcele, le 22 Janvier 1879.

C'était un homme plein de foi, qui aimait tendrement Dieu et sa sainte Eglise. Il remplissait ses devoirs de piété avec fidélité jusqu'à la fin de sa vie et il est mort en véritable chrétien. Prov. XXXI. Eccl. XXV.
Il avait consacré sa vie au service du Seigneur... et durant sa maladie il invoquait constamment les noms de Jésus et de Marie. (Act. ap. X — S.t Ambr.)

Jésus, Marie, Joseph, que mon âme repose en paix avec Vous. (100 j. d'ind.)

Doux Cœur de Marie, soyez mon refuge. (300 j. d'ind.)

Gand, Lith. de Florimond Van Loo.

Bidprentje van Petrus Trubert

Kadastrale Atlas van België van Popp van 1861 waarop de nieuwe verkaveling duidelijk te zien is.

De wortel

Doel: de wortel doen kennen aandacht en geheugen oefenen.

Inleiding: Aanduiding v/h. onderwerp. We gaan leeren over de wortel.

Toonen van den wortel. a/ bespreking: vorm; Hoe is de wortel? (langwerpig.). Wat is er van boven aan de wortel? Het loof. Hoe is het loof? fijn of grof? Het loof van de wortel is fijn. Wat is er van onder aan de wortel

Eigenlijke les:

3. Welk is de kleur van de wortel. (rood?) Opensnijden van den wortel. Is de wortel van binnen ook rood? Wat zit er van binnen in? De ziel.

Nooit geen rape wortels gaan stelen of nooit geen uittrekken want God ziet alles.

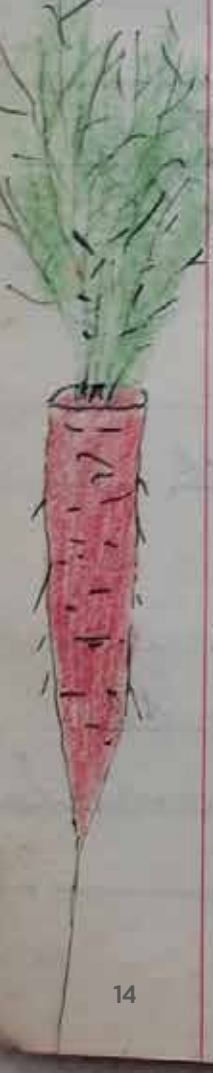

Lesvoorbereiding van juf Sidonie

Schoolse klap

In de bewaarschool bij juffrouw Sidonie

Ergens in de vorige eeuw. Juffrouw Sidonie is gestorven en haar huisje wordt leeggemaakt door de familie. Het oud papier wordt buitengezet en trekt de aandacht van Myriam De Beleyr, buurvrouw van juffrouw Sidonie. Myriam ziet een paar interessante papieren, steekt ze in een doos en zet ze op haar zolder. Daar blijven de papieren jarenlang veilig opgeborgen. Nog eens jaren later komen ze bij mij terecht. Wat blijkt? Een schat aan lesvoorbereidingen en klasagenda's uit de jaren 1930 en '40, liedjes, spelletjes, tekeningen, nieuwjaarsbrieven. De papieren zetten me aan om op zoek te gaan naar de kleuters van enkele generaties geleden.

De woorden "kleuter" en "peuter" worden pas na de Tweede Wereldoorlog courant gebruikt. Daarvoor is het woord "kind" voldoende om de kleine mens te benoemen. Het is trouwens al een hele prestatie om dat kind levend door zijn eerste levensjaren te krijgen. Eeuwenlang sterven de meeste kleintjes vóór hun zevende jaar, waarom zou men hen dan les geven? Vanaf de 19de eeuw wordt de opvang van kleuters een probleem, zeker in de steden. Zolang de boerenmaatschappij de overhand heeft is het makkelijk om het allerkleinste grut op te vangen. Zij blijven bij hun moeders en hun scholing krijgen ze op de boerderij. Dat ligt anders bij arbeidersgezinnen waar de inkomsten van de moeders nodig zijn om het gezin te laten overleven. Waar blijven de kleintjes als hun beide ouders een ganse dag in de fabriek moeten werken? Worden ze opgepast door de oudere kinderen van het gezin? Zeker, doch het inkomen van de oudere kinderen is ook nodig voor het overleven van hun gezin. Wordt een buurvrouw die thuis werkt aangesproken? Ook dat gebeurt. Zo ontstaan kinderbewaarplaatsen waar kleine kindjes letterlijk bewaard worden. Meestal worden ze geleid door zusters. De kindjes krijgen eten en drinken en dat is het. In de loop van de 19de eeuw komt echter het besef dat zelfs kleine kindjes iets aangeleerd

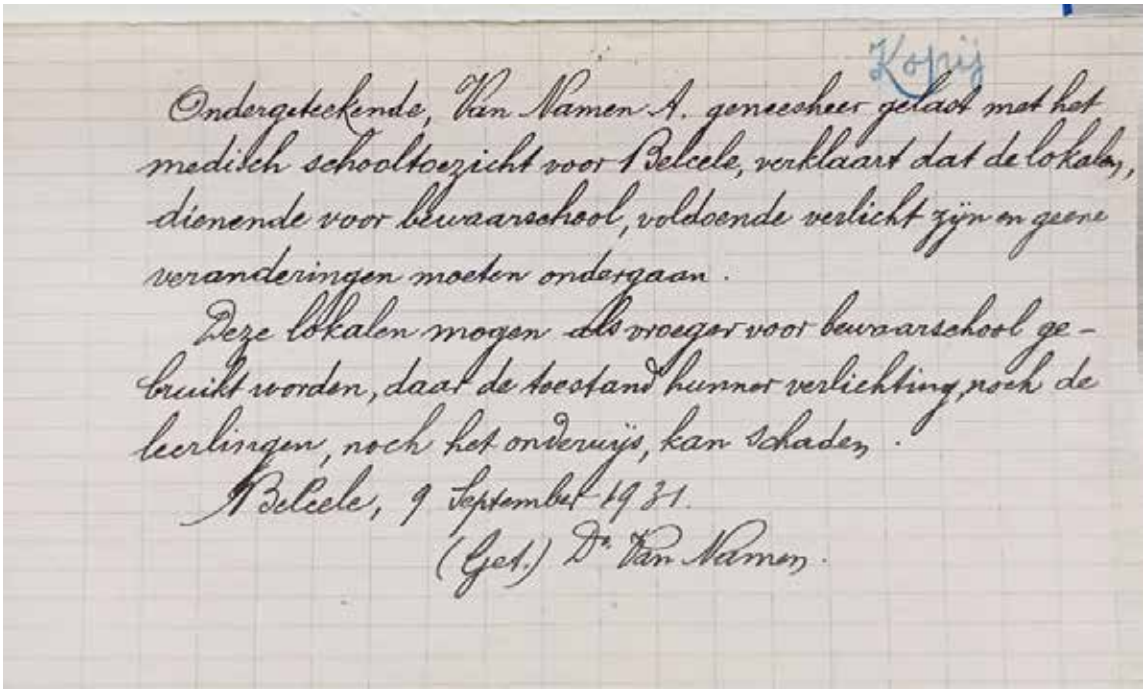
Kopij

Ondergeteekende, Van Namen A. geneesheer gelast met het medisch schooltoezicht voor Belcele, verklaart dat de lokalen, dienende voor bewaarschool, voldoende verlicht zijn en geene veranderingen moeten ondergaan.

Deze lokalen mogen als vroeger voor bewaarschool gebruikt worden, daar de toestand hunner verlichting, noch de leerlingen, noch het onderwijs, kan schaden.

Belcele, 9 September 1931.

(Get.) Dr. Van Namen.

Gemeentearchief Belsele

kan worden. De kinderbewaarplaatsen evolueren naar bewaarscholen. In België breken ze door eind 19de eeuw. Belangrijke namen in de kleuterpedagogiek zijn Friedrich Fröbel (1782-1852) en later Maria Montessori (1870-1952). Zij vinden volksonderwijs, dus onderwijs voor kinderen van armere gezinnen belangrijk. Ook zelfontplooiing van kinderen is een hoeksteen in hun opvattingen. Fröbel legt veel nadruk op het spelenderwijs ontdekken van de wereld aan de hand van aangepast spelmateriaal. De blokkendoos waarmee constructies gebouwd worden, is zijn uitvinding. Spelen, zingen, verhaaltjes op het ontwikkelingsniveau van het kind zijn volgens Fröbel even belangrijk. Ook Maria Montessori legt veel nadruk op de ontwikkeling van de zintuigen. Zij gaat nog een stapje verder: bij haar mogen kinderen zelf kiezen wat ze willen doen. In haar tijd is dat een meer dan revolutionaire gedachte.

Eind 19de eeuw begint het kleuteronderwijs in België zich te ontwikkelen, aanvankelijk in de steden, later ook op het platteland. Toch blijft kleuteronderwijs lang het ondergeschoven kindje van het onderwijs: in tegenstelling met de lagere school is de gemeente niet verplicht om een kleuterschool in te richten, om les te geven zijn geen diploma's vereist, Fröbeljuffen (altijd vrouwen) worden minder betaald. Op het platteland wordt het kleuteronderwijs meestal overgelaten aan het katholieke (meisjes)onderwijs. In Belsele zijn dat vanaf 1886 de zusters Maricollen, in Puivelde de zusters Salvatorienen. Die stiefmoederlijke behandeling van het kleuteronderwijs komt in Belsele nog op een andere manier tot uiting. De eerste gemeentelijke jongensschool is gevestigd in de Schoolstraat (huidige Post). Eind 19de eeuw zijn er al opmerkingen over de staat van het gebouw: te weinig ramen en te weinig verlichting. Het gemeentebestuur bouwt een nieuwe lagere school op de Kouter die in 1925 in gebruik genomen wordt. De oude gemeenteschool in de Schoolstraat wordt dan verhuurd aan de katholieke meisjesschool die daar haar kleuters huisvest. Tot begin jaren 1960! Blijkbaar zijn deze verouderde lokalen geen probleem voor kleuters.

En zo komen we terecht bij juffrouw Sidonie Flies. Juffrouw Sidonie is letterlijk een grote dame met een schuchtere, teruggetrokken en, aan haar agenda's te zien, een perfectionistische persoonlijkheid. Samen met juffrouw Leona Baert, een nogal aanwezig en creatief karakter en zuster Filiberta is ze één van de sterkhouders van de bewaarschool in de Schoolstraat in de jaren 1930 en '40. Sidonie is afkomstig uit Bornem en studeert af in 1922 aan de Normaalschool Onze-Lieve-Vrouw-Presentatie van Sint-Niklaas, toen één van de drie Vlaamse normaalscholen. Het is een moeilijke tijd om werk te vinden. De Eerste Wereldoorlog is pas voorbij en er volgt algauw een grote economische crisis. Daardoor besluit de Belgische overheid, die vanaf 1914 instaat voor de betaling van de lonen van leerkrachten, om die lonen tijdelijk te verminderen. Uiteindelijk belandt juffrouw Sidonie na een reeks interimopdrachten begin jaren 1930 in Belsele. Ze woont in het Schoolstraatje nummer 7, dicht bij haar klaslokaal. Ze is ongehuwd en, wil ze haar werk als kleuterjuf behouden, moet dat ook blijven. Pas begin jaren 1960 laat het katholiek onderwijs toe dat vrouwen na hun huwelijk blijven lesgeven.

Hoe ziet de schooldag van een Belseelse kleuter er in november 1949 uit? De school start om 8.30 u. Zoals elke morgen begint juffrouw Sidonie met een zindelijksheidsonderzoek: elk kindje wordt gecontroleerd op luizen. Daarna volgt een dagelijks blokje van twee lessen: godsdienstige opvoeding en zingen/declameren. Om 10.15 u is het ontspanningstijd en daarna volgt een variërend blokje handenarbeid: meestal vouwen, scheuren, weven, strengelen (= vlechten) van papier. Tot vervelens toe, volgens een oud-leerlinge. Als ik de lessen van het jaar 1949 nakijk moet de school op een berg van versnipperd papier gezeten hebben. Om 11.30 u. maakt ze de kinderen klaar om naar huis te gaan. In de namiddag volgt weer een zindelijkheidsonderzoek, de gebeden en een variatie van zintuigelijke en lichamelijke opvoeding: balspelen, nabootsingspelen, constructiespelen met blokjes, legstokjes of legplaatjes, tekenen, soms een leergesprek. Om 15.30 u. trekken de kinderen weer naar huis. Juf Sidonie verwijst in haar papieren

uitdrukkelijk naar Montessori als inspiratiebron voor haar lessen maar de vrijheid die kleuters van Montessori krijgen om zelf te kiezen wat ze willen doen komt bij juffrouw Sidonie zelden voor. Heel uitzonderlijk mogen de kleuters het onderwerp van hun tekening zelf kiezen.
Het kleuteronderwijs in Belsele wordt tot 1985 uitsluitend aangeboden door de katholieke meisjesschool Sint-Lutgart. Vanaf het 1ste leerjaar gaan de jongens naar de gemeenteschool. Wanneer Sint-Lutgart gemengd onderwijs aanbiedt vanaf het schooljaar 1977-1978 begint de gemeenteschool dit te ervaren als oneerlijke concurrentie en als belemmering van de vrije schoolkeuze.

Vanaf 1985-1986 start de gemeenteschool met een kleuterafdeling. De kleuters zitten in de oude directeurswoning, die eigenlijk niet zo geschikt is als leslokaal. Het is wachten tot in 1997 op de nieuwbouw in de Sint-Andriesstraat om de kleuters mooie en praktische leslokalen te geven.

De schoolkolonies

We keren terug naar de laatste jaren van de Tweede Wereldoorlog. Het Vlaams Nationaal Verbond (VNV) bestuurt de meeste gemeenten in het Waasland, zo ook Belsele. De toenmalige Nieuwstraat (momenteel Belseledorp) heet tijdens de bezetting de priester Cyriel Verschaevestraat. Op het einde van de Verschaevestraat, naast het huidige Esso-station, staat het buitenverblijf van Jean Peeters, textielfabrikant uit Sint-Niklaas. Van een rustig verblijf is tijdens de oorlog geen sprake. In het begin van de oorlog slapen er Belgische militairen. Voor hen wordt bijkomend meubilair aangesleept vanuit kasteel Bellemans op Duizend Appels. Weduwe Peeters-Van Roye, de moeder van Jean, krijgt voor de inkwartiering een vergoeding. De villa wordt vrijgegeven op 25 juli 1942. Toch komt er in datzelfde jaar een kolonie voor zwakke kinderen, gerund door Voor Moeder en Kind, een organisatie van de Sint-Niklase afdeling van het VNV. Een echte inbeslagname volgens het gemeentebestuur van Belsele dat blijkbaar voor een voldongen feit komt te staan. In 1943 wordt de kolonie omgevormd tot de private Aangenomen Jongensschool Voor Moeder en Kind. Zo valt de school onder de wetgeving van het lager onderwijs, wat inhoudt dat de werking betaald wordt door de gemeente Belsele. De gemeente geeft een subsidie van 18 frank per leerling en een bijkomende subsidie voor onderhoud en verwarming. Leerkrachten uit de eigen jongensschool worden aangespoord om bij te springen in de nieuwe school om vakantielessen te geven.

Tot zover de info die uit de archieven van de gemeente Belsele komt. En nu schakelen we over naar andere bronnen die zich in het ADVN, het Archief voor nationale bewegingen, gevestigd in Antwerpen, bevinden. Daar werkt Sophie Gyselinck, toevallig ook de achterkleindochter van Jean Peeters. Zij heeft het archief van André Van Reeth ingekeken en een tekst geschreven voor ADVN-Mededelingen. We nemen een stukje uit haar artikel over:

“De Sint-Niklazenaar André Van Reeth (1911-1993), die tijdens de oorlog werkte voor de sociale dienst van het VNV, was samen met zijn vrouw tussen 1942 en 1944 actief betrokken bij de oprichting en uitwerking van verscheidene sociale initiatieven, ingericht door de plaatselijke VNV-afdeling. Het archief André Van Reeth omvat zijn persoonlijke oorlogsherinneringen. Hij reconstrueerde (jaren na de feiten) het bestaan van de vzw Voor Moeder en Kind, de schoolkolonies, het VNV-vakantieplein Zonneweelde en Gezinshulp. De bundels zijn rijkelijk geïllustreerd met tientallen originele foto’s. Een verborgen parel volgens Sophie.

Voor Moeder en Kind stelde zich tot doel “in zijn verschillende kolonies zwakke kinderen van alle behoeftige volksgenooten gedurende 3 maand te laten genieten van gezonde lucht, rust en overvloedige voeding”. Daarenboven wilde de organisatie de kinderen een opvoeding geven die

Gevel Lenteweelde

de idealen nastreefde van het nationaalsocialisme zoals dat werd uitgedragen door de partij en haar leider. Kinderen werden geronseld per omzendbrief, langs kennissen, werkgevers, scholen en de kerk. Om het financieel rond te krijgen werden er steunacties op touw gezet bij plaatselijke VNVV- en VNV-afdelingen en jeugdorganisaties. Ook het stadsbestuur droeg zijn steentje bij. Winterhulp werd gevraagd om de bevoorrading van voedsel te voorzien.

De eerste schoolkolonie die tot stand kwam in de regio van Sint-Niklaas was er eentje voor jongens. De kolonie werd genoemd naar een Wase onderwijzer die sneuvelde aan het Oostfront: Kamiel De Wilde. Ze werd gevestigd in een villa aan de rand van het dorpje Belsele. In totaal werden er 45 jongens opgevangen voor een termijn van drie maanden. Enkel ondervoede kinderen met een zwak gestel tussen 8 en 12 jaar werden toegelaten. Ieder van hen betaalde per dag 1 Belgische frank plus rantsoenzegels. De schoolkolonie werd geleid door zowel personeel als vrijwilligers. In de eerste groep zaten voornamelijk leerkrachten en jeugdleiders o.a. uit de Dietse Meisjesscharen (DMS). Zij zorgden voor de dagactiviteiten en het onderwijs. Naast spelen, turnen, wandelen en zingen werd er aan de kinderen per dag drie uur en een half les gegeven. De tweede groep hield zich o.m. bezig met toezicht, onderhoud en keuken. Dit waren veelal echtgenotes of familieleden van VNV-ers en VNVV-leden. De dagindeling van de kinderen verliep volgens een welbepaald stramien: gezamenlijk bidden, hijsen van de vlag, groeten, voorlezen van het dagparool, zingen en bijwonen van de mis. Nadien volgden de kinderen onderwijs, afgewisseld met allerlei buitenactiviteiten. Maaltijden, rust- en slaapmomenten hadden plaats op vaste tijdstippen. De schoolkolonie stond onder supervisie van het Nationaal Werk voor Kinderwelzijn en de inspecteur van het katholiek lager onderwijs, Jan Vlerinck.
Het Huis Kamiel De Wilde werd officieel geopend op 9 november 1942 en plechtig ingehuldigd vier dagen voor Kerstmis. Op 12 augustus 1943 kreeg de schoolkolonie officieel bezoek van VNV-leider Hendrik Elias vergezeld van de departementsleider Sociale Zaken, R. Claeys. De

VNV-leider werd plechtig onthaald met een vlaggenparade, gezang en een eresaluut aan Kamiel De Wilde. Tijdens zijn bezoek onderstreepte Elias het pedagogische belang van het initiatief: *"[ik] ben zeker dat de drie maanden, die zij hier doorbrengen, zeer veel zullen bijdragen om hen tot echte, flinke Vlaamsche jongens te maken, die ten allen tijde door hun voornaamheid en opvoeding hun Nederlandschap zullen bewijzen".* De leider loofde tevens de leidsters en vrijwilligers, *"hier zijn prachtige resultaten bereikt, en ik dank het bestuurskomitee voor de zorg en den ijver, dien zij aan den dag leggen."* Het succes van de jongenskolonie mondde uit in de oprichting van een meisjeskolonie. De nieuwe schoolkolonie, organisatorisch identiek aan die van de jongens, werd plechtig ingehuldigd op 24 oktober 1943 en werd genoemd naar de Vlaamse activiste Roza De Guchtenaere. De jongens werden overgebracht naar de Bellestraat in Sint-Niklaas. Het nieuwe tehuis Roza De Guchtenare in Belsele herbergde 50 meisjes. De kinderen werden aangespoord *"om hun best te doen, om flinke Dietse meisjes te worden, voor Vlaanderen [te] leven en [te] offeren".*

Het einde van de oorlog is ook het einde van de schoolkolonie Roza De Guchtenaere."

Voor Moeder en Kind

Herinneringen aan meisjesschool Sint-Lutgart

Als kind groei je op in een wereld die voor jou normaal is. Er gebeurt van alles in die wereld, mensen gaan en komen, dingen veranderen zonder dat je je daarover vragen stelt. Je ondergaat de wereld. Je familie en de school zijn de meest vanzelfsprekende dingen in je leven. Wat er op school gebeurt, hoe er les gegeven wordt, vanuit welke pedagogische principes de leerkrachten vertrekken om je te onderwijzen, dat zijn geen vragen die je als kind stelt. Je weet wel dat je de ene leerkracht liever hebt dan de andere. Dat je liever taal- en geschiedenisles krijgt dan rekenoefeningen. Het besef dat het toch niet zo evident is hoe en waarom de school is zoals ze is, komt pas veel later. De historicus die ik geworden ben en die voor deze Schoolklap op zoek gaat naar het verleden van de Belseelse scholen constateert dat ze in de archiefbronnen wel informatie vindt over de schoolinfrastructuur, vooral over de gebouwen, maar veel minder over de mensen die er lesgeven en helemaal niets over het achterliggende pedagogisch functioneren en over hoe de kinderen die school ervaren. Komt daarbij dat de scholen weinig aandacht hebben voor hun eigen verleden en daardoor is veel materiaal verloren. Ik duik in mijn herinneringen en moet daarin toch diep duiken want zoals gezegd: de school was gewoon een stukje van mijn leven en er was niets speciaals aan mijn schooltijd.

Op de achtergrond zie je de lokalen van de meisjes Chiro

Ik heb mijn kleuter- en lagere schooltijd doorgebracht in de Kerkstraat, toen nog de meisjesschool, eind jaren 1960, begin jaren 1970.

In de jaren 1980, wanneer ik via mijn werk in contact kom met andere scholen, besef ik pas hoe progressief zuster Agnes en haar team zoveel jaren eerder wel waren. Laat me eens verduidelijken.

Vanaf mijn vijfde leerjaar werkt Sint-Lutgart met gedifferentieerd onderwijs. Die term leer ik pas kennen in mijn lerarenopleiding. Dit is een onderwijsbenadering waarbij rekening wordt gehouden met de verschillende leerbehoeften, interesses en niveaus van individuele leerlingen. Door differentiatie komen leerkrachten tegemoet aan de verschillende leerbehoeften van de leerlingen in de klas, waardoor elk kind de kans krijgt om te leren en te groeien op zijn of haar

eigen niveau. In de praktijk gaat de rekenles als volgt. Eerst de theorielessen. Daarna krijgen de twee parallelklassen een rekenblaadje met tien vraagstukjes die verbeterd worden door de juffen of door zuster Agnes. Na de speeltijd worden op basis van die verbeteringen vier groepjes gevormd volgens het niveau van de leerlingen. Beide klassen worden dus gemixt en krijgen verdieping van de leerstof op hun niveau. Zo kan het zijn dat ik wel in de klas van juffrouw Thérèse (de Bruyne) zit en toch les krijg van juffrouw Bea (Boone). Het moet heel wat flexibiliteit en inspanning van de juffen gevraagd hebben.

Hetzelfde principe komt terug in wat ik de hobbyvakken noem. We moeten uit een lijstje drie dingen aanduiden die we graag willen doen zoals haken of breien, macramé, verbale expressie, dansen, knutselen, tekenen. Iets kiezen is voor mij al een opdracht op zich. Weer komen we in een groepje terecht met kinderen uit verschillende klassen en van verschillende leeftijden maar met dezelfde interesse. Het moet een gigantisch werk geweest zijn om alle kinderen aan een groepje toe te wijzen. En om alle kinderen in het juiste klaslokaal te krijgen want de chaos van de verhuis herinner ik mij ook. Ook hier moeten veel vrijwilligers van buiten de school meegewerkt hebben. Zo maak ik begin jaren 1970 als leerling een aantal vernieuwingsprojecten mee die later uitmonden in het vernieuwd lager onderwijs van 1981.

Samen met de bewoners van Herfstrust kijken we naar een (griezelige) show met slangen, aapjes en papegaaien (1972)

Mijn voorlaatste schoolfeest toen alle meisjes van de school gekleed waren in oranje crêpepapieren rokjes, met een oranje hoofdband en oranje lintjes aan hun vingers (1972)

Zuster Agnes tussen haar kleuters

Ook zuster Agnes is aanwezig op de show met exotische dieren (1972)

Wat ik me ook herinner: schoolradio en schooltelevisie (nieuwe media toen) en meerdere klassen samen zingend met juffrouw Liliane (Myten) aan de piano.

En dan is er zuster Agnes nog, mijn directrice en een begrip in Belsele. Zij komt naar Belsele in 1961 wanneer haar orde, de Zusters Jozefienen het bestuur van de school overneemt van de Maricollen. Zij leidt de school met hart en ziel tot aan haar pensioen in 1983. Zelf zegt ze dat ze dankbaar is dat ze zo veel kinderen mocht helpen en begeleiden in hun zoektocht naar geluk. Kinderen die renden en joelden op de speelplaats, die haar aankeken met vreugde in hun ogen, die haar dwongen om jong van hart te blijven en haar elke dag opnieuw dwongen om zich in te zetten om samen met hen gelukkig te zijn. Vooral het samen delen van geluk en verdriet is een leidraad in haar functie als directeur. Hierover wil ik een anekdote, die er eigenlijk geen is, vertellen. Het toont aan hoe betrokken zuster Agnes zich voelde met haar leerlingen. Ik vermoed dat ze elk meisje op haar school bij naam kende en ook op de hoogte was van hun thuissituatie. Wanneer ik in het vierde leerjaar zit moet mijn moeder een ernstige operatie ondergaan. Wanneer ze thuis herstelt komt zuster

Agnes, samen met juffrouw Lia (Wauters) op ziekenbezoek. Ik zie haar nog altijd zitten aan mijn moeders ziekbed, rechtop een stoel, luisterend naar mijn moeder.

Dat we de school in de Kerkstraat nu kennen als Sint-Lutgart danken we ook aan zuster Agnes. Zij is de Vlaamse zaak sterk genegen en de middeleeuwse heilige Lutgart is immers de heilige die weigerde Waals te spreken. Toevallig start in deze periode juffrouw Lutgart (Mels) in het eerste leerjaar en misschien heeft haar voornaam zuster Agnes op dit idee gebracht? Zo begin ik mijn schoolcarrière in het Katholiek Onderwijs van Belsele-Center en eindigt mijn lagere schooltijd in de Vrije Basisschool Sint-Lutgart.

De jaren 1980 en '90: het verhaal van Bea Boone

Na mijn lagere schooltijd kom ik nog jaarlijks terug op Sint-Lutgart. Het is de tijd van de grootse schoolfeesten waar het ganse dorp komt kijken én meedoen. Ik dien op in het restaurant, samen met vele anderen. De fanfare komt optreden, ik zie schrijfster Liva Willems, met een televisieploeg in haar kielzog passeren. Haar boek "De Feen van Niks" wordt door de kinderen uitgebeeld maar zal pas de dag nadien echt gebracht worden. De regen is de grote schuldige. Ik zie het frietkot van juf Ingrid in brand vliegen. En ik zie vooral de vele Belselenaren die elkaar ontmoeten op hét schoolfeest. De drijvende kracht? Bea Boone en haar team.

De bel is heilig en wordt alleen geluid door zuster Agnes of mevrouw Bea.
Geen enkel meisje zou het in haar hoofd gehaald hebben om daaraan te trekken.

Bea Boone is een echte "Sint-Lutgartster": ze begint in het bewaarschooltje in de Schoolstraat waar ze zalige kleuteruurtjes beleeft maar ook een paar bange momenten kent in het kolenkot. Dit kolenkot is berucht in Belsele want het komt in verschillende verhalen voor. Daarna volgt het lager in de Kerkstraat, dat toen bestaat uit vier graadklassen. Na het zesde leerjaar gaat ze naar Sint-Niklaas. Een ontevreden zuster Adolphine vindt dat ze de vierde graad (7de en 8ste jaar) beter in Belsele kan volgen en pas daarna aan de normaalschool kan beginnen. Zuster Adolphine wist immers dat de kleine Bea besmet was met de onderwijsmicrobe. Ze speelt uren schooltje met haar speelkameraadjes en ook haar poppenfamilie moet naar school. Ondanks de druk van zuster bestuurster start ze toch in de Onze-Lieve-Vrouw-Presentatie. En de onderwijsmicrobe blijft maar bijten... En zo, op 1 september 1957 begint ze aan een vierjarige normaalschoolopleiding. Op 1 september 1961 is ze terug op haar oude school in de Kerkstraat en start ze als juf in het vierde

Een hogere graadklas met de juffen Bea Boone en Marie-Thérèse De Bruyne. Beiden zijn later directrice geworden.

en vijfde leerjaar, een klas met 37 leerlingen. Een gans andere tijd ook: de klassen worden verwarmd met kolenkachels (die regelmatig doofden), de juffen poetsen zelf hun klassen, gangen en trappen en hebben daarnaast nog tijd om veel plezier te maken en zottigheden uit te spoken! Vanaf het schooljaar1963-1964 verplaatst zuster Agnes juffrouw Bea naar het zesde leerjaar, wat ze blijft doen tot juni 1979. Een korte pauze volgt voor de opvoeding van haar eigen kinderen. Tijdens de verlofperiode van juli-augustus 1981 vraagt het begeleidingsteam van het V.L.O.-project (vernieuwing lager onderwijs) om mee te werken aan hun project. Na veel wikken en wegen neemt ze de uitdaging aan en stapt mee in dit vernieuwingsproject. Officieel stapt Sint-Lutgart pas in op 1 juni 1983. Zuster Agnes gaat dan met pensioen en juffrouw Bea volgt haar op. Ze blijft twaalf jaar lang de drijvende kracht van de school. De experimenten die ik meemaakte worden nu verder uitgewerkt. Eén van Bea Boone's mooiste herinneringen is het verzusteringsproject, speciaal omdat het buiten de Belgische grenzen gaat. In 1968 komt het Nederlandse Gorinchem de verzusteringssteden van Sint-Niklaas vervoegen. Het taalprobleem voor de lagere schoolkinderen is meteen opgelost. De zesde klas van de Zuid-Hollandse school Samen Onderweg wordt uitgenodigd voor een weekje Belsele. De Nederlandse kinderen volgen les in Sint-Lutgart en logeren bij hun Belseelse klasgenootjes. Omgekeerd trekken de Belseelse kinderen een weekje naar Gorinchem. Er worden vriendschappen voor het leven gesloten. Uitwisseling van (oudere) studenten begint in de jaren 1970 en '80 op te komen maar uitwisseling van jongere kinderen was toen een unicum.

Met de groeten van een andere Sint-Lutgartster: Ann Pieters

De Ritsheuvel

De Ritsheuvel kenmerkt zich als een typische dorpsschool: een kleinschalige parochieschool in Puivelde, verweven met het dorp en het dorp met de school. Het dorp ondersteunt de school en de school is betrokken bij het dorpsleven. De betreurde pastoor Patrick D'Haenens heeft hier een belangrijke rol gespeeld.

Kris Zaman, oud-directeur van De Ritsheuvel, neemt me terug in de tijd en vertelt dat de school oorspronkelijk behoorde tot de Zusters van Spinhuis (Hasselt) en dit tot halfweg de jaren 1970. De school maakt deel uit van de kloostergebouwen. De laatste drie zusters vertrekken in 1998 uit het klooster. Vanaf dat moment krijgt de school het hele kloostergebouw en de tuin van het klooster in gebruik.

De laatste zuster-directrice, zuster Emerentia (Elisabeth Deckers) verlaat in het schooljaar 1979-1980 de school en wordt opgevolgd door Godelieve De Smedt. Er volgen nog enkele schoolhoofden vooraleer Kris Zaman als directeur aan de slag gaat. Het mag duidelijk zijn: Kris Zaman zal zijn stempel drukken op de school. Hij vraagt zich af hoe hij De Ritsheuvel kan onderscheiden van andere lagere scholen, hoe hij het een specifieke invulling kan geven, hoe hij zijn school innovatief kan maken. Ervaringsgericht onderwijs aanbieden is geen optie, want dat wordt voorbehouden aan De Fontein. Kris Zaman zoekt en vindt het in de groene omgeving die Puivelde is. Hij zal gebruik maken van de omgeving, hij zal de natuur binnenbrengen in de school. Leerlingen gaan heel vaak naar buiten en heel veel natuur wordt in de klas gebracht. Deze 'natuurschool' is redelijk uniek in Vlaanderen.

De kleuterjuffen worden de trekkers van het concept van de natuurschool. De collega's van de lagere school zijn terughoudender, bezorgder dat ze de eindtermen en de leerplandoelen niet zullen bereiken. Ze zijn ook bang dat ze, door de natuur in te trekken, teveel leertijd gaan verliezen.

De leerkrachten van het eerste en tweede leerjaar gaan als eerste mee in het experiment. De andere collega's volgen schoorvoetend, wanneer ze merken dat het wel goed lukt om de combinatie van 'natuurschool' en de leerstofinhouden te realiseren. Bij wijze van overgangsmaatregel bouwt de school, in een carport, zelfs een echte buitenklas waar twijfelende leerkrachten in open lucht les kunnen geven.

Doordat De Ritsheuvel een kleine school is, kan er maximaal ingezet worden op maatwerk. Iets tragere leerlingen krijgen extra begeleiding en zorg. Zelfs leerlingen die in andere scholen naar het buitengewoon onderwijs zouden zijn doorverwezen, worden in De Ritsheuvel mee over de streep getrokken. Elke stap die met 'leerlingen met extra aandacht' wordt gezet, wordt overlegd met de ouders. Iedereen draagt verantwoordelijkheid, iedereen moet zich engageren.

De ouders worden, ook voor minder opvoedkundige zaken, zoveel mogelijk betrokken bij de school. Het oudercomité werkt goed en neemt veel initiatieven. Aan het jaarlijkse mosselfeest dat in 1980 klein als schoolgebeuren begon, maar uitgroeide tot een groots dorpsgebeuren, heeft Kris Zaman goede herinneringen. In 2019 maakt corona een eind aan deze mooie traditie. "Corona heeft veel kapot gemaakt".

Dankzij initiatieven van het oudercomité kan de school een busje aankopen om leerlingen van thuis naar school te brengen en omgekeerd. Dit blijkt echter niet naar de zin van de directie van de Sint-Catharinaschool van Sinaai, die vreest dat door dit leerlingenvervoer kinderen van Sinaai naar Puivelde zullen uitwijken. Na een korte tijd koelt deze kleine vete zonder blazen.

Anders dan met Sinaai heeft Kris Zaman nooit problemen gekend met de lagere scholen in Belsele. Waar mogelijk werd er samengewerkt, zo werden bepaalde culturele schoolvoorstellingen in 't Ey georganiseerd, waardoor de scholen busvervoer naar Sint-Niklaas uitspaarden.

Op mijn vraag wat de functie van directeur van een lagere school inhoudt, antwoordt Kris Zaman dat 30% van zijn tijd aan het pedagogische luik wordt besteed, dat er veel tijd gaat naar papierwerk, ICT, preventie, aankopen, brandjes blussen, ... Op een lagere school is er nauwelijks omkadering van een secretariaat, anders dan in een secundaire school. Kris Zaman werkt dan ook 10 tot 12 uur per dag. Enkel op zondagnamiddag neemt hij vrij en een zomervakantie duurt niet twee maanden, maar slechts één maand. Er is nog veel werk te doen.

Godelieve De Smedt: een rijk gevuld leven in de Kemzekestraat

Godelieve De Smedt (°1941) groeit op in Puivelde, toen een dorp met zo'n duizend inwoners, waar iedereen iedereen kent. Ze groeit op naast de meisjesschool in de Kemzekestraat, de kantschool van de nonnekes. Haar vader, Honoré, is molenaar. Het leven van het gezin is nauw verbonden met dat van het klooster. De zusters doen een beroep op het gezin voor praktische zaken, op de auto en de telefoon en die verwevenheid gaat zelfs zover dat de zusters naar de Camping Jagershof aan de zee gaan, waar het gezin De Smedt zijn vakanties doorbrengt. "De zusters brachten dan Limburgse vlaai en ander etenswaren mee, dus we hebben zeker onze broek niet gescheurd aan hun verblijf bij ons", aldus Godelieve. Ze herinnert zich nog levendig de vreugde van een zuster toen die voor de eerste keer de zee zag. Het zegt iets over de gesloten wereld waarin de zusters leven.

Godelieve volgt school, bij de buren, in de meisjesschool, en in 1953, na het lager onderwijs, vertrekt ze, op aanraden van een kloosterzuster, naar Melsele, naar het pensionaat van de Zusters van Liefde. Ze wil verder studeren voor regentes huishoudkunde. In die tijd is verder studeren eerder uitzondering dan regel. Slechts een à twee leerlingen studeren na hun lagere school verder. Uitsluitend de knapste koppen krijgen die kans.

Godelieve heeft al vanaf ze kleuter is, de onderwijsmicrobe in haar. Ze speelt thuis aan de grote tafel schooltje met de kinderen uit de buurt. De kloosterzusters staan model voor de kinderlijke fantasie.

Na het pensionaat in Melsele, en omwille van een gewijzigde onderwijswetgeving (de Wet Collard), gaat Godelieve verder studeren voor onderwijzeres aan de Onze-Lieve-Vrouw-Presentatie te Sint-Niklaas. De eerste jaren op verplicht internaat, daarna extern. Het komt wellicht raar over om iemand op internaat te sturen waarvan de school op zo'n drie kilometer in vogelvlucht van jouw thuis is. Het internaat behoedde de jonge meisjes voor "de gevaren van de straat", en dan hebben we het niet over het autoverkeer. Godelieve vertelt dat ze later, als externe, bij het verlaten van de schoolpoort door een zuster uitgeleide werd gedaan met de woorden: "Godelieve (want de zuster kende iedere leerling bij de voornaam) pas op voor de gevaren van de straat". De leerlingen moesten toen ook verplicht een uniformmuts dragen om er minder vrouwelijk/aantrekkelijk uit te zien. Het moeten blijkbaar gevaarlijke tijden zijn geweest. Na haar studies geeft ze nog een jaar les op de Onze-Lieve-Vrouw-Presentatie te Sint-Niklaas. De toenmalige directrice van de meisjesschool van Puivelde, zuster Magdalena, vraagt haar echter om onderwijzeres te worden op de school waar ze als kind les volgde. De directrice, de inrichtende macht en de toen nog almachtige Kerk, zijn immers van oordeel dat een onderwijzeres van de eigen parochie ook kan ingezet worden voor parochiale werken. School en Kerk zijn immers nauw met elkaar verbonden.

In de beginjaren 1960 verblijven er nog zeven zusters in het klooster, waaraan de meisjesschool is verbonden. Er volgen ongeveer 100 à 125 meisjes school. Twee of drie zusters staan in de klas, de andere nemen de huishoudelijke taken op zich. In die tijd zijn er twee kleuterklassen en drie graadklassen: het eerste en tweede leerjaar samen, dan het derde, vierde en vijfde jaar samen, gevolgd door het zesde, zevende en achtste jaar. Er is leerplicht tot 14 jaar. En in die jaren is er ook les op zaterdag.

Godelieve start in de tweede graadklas: het derde en vierde leerjaar. Veel keuze heeft ze niet, want de zusters namen steeds de beste klassen voor hun rekening. In die tijd zijn er nauwelijks schoolboeken. Godelieve moet alles op het schoolbord schrijven. Excuseer: op twee schoolborden schrijven, want ze geeft immers les aan twee klassen. Om 7u30 neemt ze haar krijt vast en begint haar schooldag. Omdat ze naast de school woont, moet ze soms ook als 'conciërge' optreden. Wanneer een leerling iets in de school is vergeten, wordt er bij haar aangebeld om wat vergeten is op te halen.

In het laatste jaar van de graadklassen geeft ze les aan 31 kinderen. Na het stopzetten van de graadklassen kiest ze voor het derde leerjaar.

Er heerst een huishoudelijke sfeer op de school. Godelieve herinnert zich de 'sluiterkesdagen' nog levendig, toen zusters werden opgesloten en pas werden vrijgelaten wanneer ze een opdracht vervulden. Deze speelse en onschuldige momenten typeren de goede relaties tussen de zusters, de leerkrachten en de leerlingen.

De meisjesschool heeft een heel goede reputatie. Bij de jaarlijkse interdiocesane proeven scoren de leerlingen niet alleen goed op kennis. De leerlingen worden ook alom geroemd voor hun zelfstandigheid. De graadklassen, in die tijd een vorm van gedifferentieerd onderwijs avant la lettre, dragen hiertoe bij.

Godelieve vindt dat zuster Emerentia (Elisabeth Deckers, meestal Liesken Deckers genoemd) de meisjesschool groot heeft gemaakt. Zuster Emerentia is directrice en geeft les in de eerste

graad lager onderwijs. En ze is een uitmuntende lesgeefster. De leerlingen die ze aan Godelieve in de tweede graad 'doorgeeft' zijn al heel goed geschoold.
Als directrice is zuster Emerentia zowel heel vastbesloten als vooruitstrevend. De toenmalige pastoor van Puivelde, pastoor De Nil, is conservatiever. Wat volgt laat zich raden: de twee liggen vaak met elkaar in de clinch. Directrice zuster Emerentia is na een aantal jaar de strijd beu, neemt ontslag en vertrekt uit het klooster.

Voor Godelieve wordt het spannend wanneer in 1974 de jongensschool uit de Kruisstraat fusioneert met de meisjesschool uit de Kemzekestraat. Door een dalend aantal leerlingen kunnen de twee scholen niet meer als zelfstandige school doorgaan. Weer volgt een strijd tussen inrichtende machten en directies. De directeur van de jongensschool, Joris De Bruyckere, die op twee jaar van zijn pensioen staat, verliest het pleit. Enorm teleurgesteld en kwaad verlaat hij niet alleen de school, maar zelfs Puivelde. Door de fusie moet bepaald worden wie van welke school welke klas krijgt. Voor het derde leerjaar dient er gekozen te worden uit Alfons Soetens

van de jongensschool (en tevens koster van de parochie) en Godelieve De Smedt. De keuze valt op Godelieve. Alfons Soetens wordt onderwijzer in Stekene.
Halfweg de jaren 1980 komt de functie van directrice vrij. Godelieve stelt zich kandidaat, uit liefde voor de school en om te voorkomen dat een andere kandidaat, die zich eerder al in negatieve bewoordingen had uitgelaten over de school, deze functie krijgt.

Godelieve komt als beste uit de sollicitatieprocedure en wordt in 1986 halftijds directrice. Ze blijft ook lesgeven in het derde leerjaar. Eind juni 1991 zwaait de school Godelieve uit als directrice. Ze wordt opgevolgd door Pascal Lagaet.

Godelieve blikt met heel veel tevredenheid terug. Haar mooiste moment was ongetwijfeld de viering van 150 jaar school. Een feest waarbij de school, maar ook de buurt en heel de parochie betrokken was.

Het leven van Godelieve De Smedt speelt zich zowat af op een halve vierkante kilometer: huis, school en kerk. Een rijk en boeiend leven op een zakdoek, maar met een open blik – nog steeds - op de wereld.

De wijkschool van de Bisschoppelijke Normaalschool in de Watermolenstraat

Het leerlingenaantal van de lagere school van de Sint-Franciscus Bisschoppelijke Normaalschool in de Kasteelstraat te Sint-Niklaas stijgt in de jaren 1960 jaar na jaar en de school kampt stilaan met een gebrek aan ruimte. Bijkomende klassen op de schoolsite bouwen lijkt onmogelijk. Uitwijken naar een nieuwe locatie is de enige optie, en dan wordt er gekeken naar ruimte buiten de stadskern. Een piste die door het dekenaal oudercomité van de school wordt geopperd.

De Watermolenwijk, net over de spoorweg, in Belsele is een wijk in volle ontwikkeling, met jonge gezinnen. Kinderen die in het drukker wordende verkeer dagelijks naar hun school in het centrum van Sint-Niklaas moeten geraken. Is het dan niet beter en veiliger om een school te bouwen in deze wijk?

In december 1966 wordt een geschikt stuk weide aangekocht middenin de nieuwe Watermolenwijk. De eerste stap van vele die vanaf dan moeten worden gezet. De uitbreiding van de lagere school in de Watermolenwijk volgt de lange en noodzakelijke administratieve weg en op 18 april 1968 krijgt de school de bevestiging dat de Minister van Nationale Opvoeding de aanvraag voor deze uitbreiding heeft goedgekeurd.

In mei 1968 verschijnt een speciaal Koninklijk Besluit waardoor aan de Gesubsidieerde Normaalschool te Sint-Niklaas, Kasteelstraat, toelating wordt verleend een lagere oefenschool op te richten in de gemeente Belsele. Tevens wordt hierin ook bepaald dat deze oefenschool één pedagogisch geheel zou vormen met de Normaalschool en onder eenzelfde directie zal ressorteren.

Nu kunnen de bouwplannen worden ingediend. Pas in de loop van augustus komt dit allemaal in orde en... het nieuwe schooljaar start er op 1 september.

Het optrekken van de noodzakelijke gebouwen wordt toevertrouwd aan de firma Roodhooft uit Haasdonk. Het is bang afwachten of de gebouwen tijdig klaar zullen zijn voor het nieuwe schooljaar.

Hoe hard er ook wordt gewerkt, het onmogelijke blijkt ook onmogelijk te zijn. Op 2 september 1968 opent de wijkschool in de Watermolenwijk zijn deuren voor een eerste en tweede leerjaar, niet in de nieuwe gebouwen, want die staan nog in de steigers, maar in de oude noodkerk van de Watermolenwijk. Hier worden twee voorlopige klassen ingericht.

Directeur Dhont en de twee onderwijzers van de lagere afdeling, Bert Van Goethem (eerste leerjaar) en Basiel Anné (tweede leerjaar), die als pioniers naar de Watermolenwijk gaan, werken zich uit de naad, en op vrijdagavond 30 augustus wordt in de Watermolenwijk de eerste ouderavond georganiseerd in de voorlopige klassen, die bijzonder fraai zijn ingericht.

Alles verloopt vlot en normaal en het schoolleven krijgt vaste vorm. Ondertussen worden de gebouwen voltooid zodat er op maandag 7 oktober verhuisd kan worden naar de nieuwe lokalen, ook al zijn die nog niet helemaal perfect afgewerkt.

Vanaf het schooljaar 1969-70 (onderwijzer Urbain Marin) wordt er een derde leerjaar ingericht en twee jaar later, schooljaar 1971-72, volgt er een vierde leerjaar (onderwijzer André Boel). Daarna maken de leerlingen de overstap naar het vijfde leerjaar in de hoofdschool in de Kasteelstraat.

In de volgende jaren wordt er verder gebouwd aan de school: een eetzaal, een afdak, en in 1981, dankzij de actie-school-speelplaats komt er een pareltje van een ‘koer’ met een ‘echte speeltuin’. De ‘toren’ wordt door de ouders gebouwd. Zij leggen tevens de zandbak aan voor de kleinsten, waarin ook de groteren nog graag zandkastelen bouwen. En dan, in 1983... als kers op de taart opent de kinderboerderij “t Paradijs”. Een attractie voor de kinderen, maar ook voor de inwoners van de wijk. Iedereen is geboeid door de capriolen van Remi, de bok, en Noortje, de geit.

Herwerking van artikel: “Het ontstaan van de Wijkschool Sint-Franciscus Bisschoppelijke Normaalschool op www.andreasboel.be

Het schoolse leven

De moestuin van de hoofdonderwijzer

Gemeentelijke jongensscholen hebben zowat overal standaard een woning voor de hoofdonderwijzer. Het gebruik van die woning maakt deel uit van zijn verloning. Niet zelden hoort daar ook een moestuin bij. Zo ook in de 'nieuwe' gemeenteschool in de Koutermolenstraat.

De tuin dient, zeker vanaf de twintigste eeuw, om de leerlingen van de vierde graad, 13- en 14-jarigen, te leren hoe ze zelf groenten en klein fruit kunnen kweken. De opbrengst van de groenten en fruit is een welgekomen extra inkomen.

In de jaren 1930 is de leerplicht nog erg pril en heel wat gezinnen zijn daar niet zo gelukkig mee. De oudste kinderen zijn thuis nodig, zeker op de vele landbouwbedrijven. De wet op de leerplicht past daar een mouw aan. Een hoofdonderwijzer kan kinderen de toelating geven om thuis te blijven, bijvoorbeeld om te helpen bij het aardappelen rooien. Dat gebeurt dan ook bijzonder veel.

Om de hoofdonderwijzer goed te stemmen zodat hij veel briefjes schrijft, is het gebruikelijk om 'diensten' te verlenen. Zo voert mijn grootvader, Gustaaf De Beule, elk voorjaar een kar mest naar de moestuin van meester Louis Van Den Bossche. Mijn vader en andere leerlingen moeten dan de dagen erna de tuin omspitten. Rijkere boeren schenken dan weer een hesp of een ander stuk vlees aan de hoofdonderwijzer.

Tijdens zijn schooljaren, in het zevende en achtste leerjaar, heeft mijn vader meer in de tuin gewerkt of is hij meer thuis gebleven om te helpen op het erf en het veld, dan dat hij de binnenkant van de klas ziet.

Maar … op zijn rapport staat dat hij een flinke werker is.

Links het schoolhuis met voorbij het huis en achter het hek de moestuin.

De ‘wuifkar’ van het eerste leerjaar en andere schoolreizen

Schoolreizen ontstaan pas midden jaren 1950. Een goede zaak voor autocarbedrijven trouwens. Die krijgen stilaan extra werk. En dat leidt soms tot zeer vinnige briefwisseling over prijzen en kortingen tussen de school en de uitbaters van het bedrijf.

De bestemmingen zijn bijna overal in Vlaanderen gelijklopend. Op nummer één staat de dierentuin in Antwerpen. Verder Gent en het Gravensteen – de vergeetput spreekt tot de verbeelding – en een tripje naar Brugge en de zee.

Daar zitten heel wat anekdotes aan vast.

Zo kan het gebeuren dat we met de drie hoogste klassen naar de zee mogen gaan ‘kijken’. Zwemmen mag niet, we hebben immers geen zwembroek bij en al zeker geen geld om een kleedhokje te betalen. Maar het is warm weer! Dus gaan we gewoon in onze onderbroek het water in om die nadien uit te trekken en enkel met onze ‘bovenbroek’ aan terug te keren naar huis, de natte onderbroek in de rugzak. Niets aan de hand, tot ’s anderendaags de hoofdonderwijzer, Maurice Melkebeek, de klas binnenvalt om ons een donderpreek te geven. We hebben ons blijkbaar ‘on-

tuchtig' gedragen. Niemand die echt begrijpt waarover het eigenlijk gaat en sindsdien hebben de meesten onder ons zich wel degelijk ingespannen om dat nieuwe begrip beter te begrijpen. En onze meester, de kleine Piron, Paul dus, die staat te gniffelen. Dat is ons wel opgevallen.

In de jaren 1970 gaan het eerste en tweede leerjaar naar de dierentuin. Als de bus tegen vijf uur terug stopt aan de school, roept een van de leerlingen: 'Meester, er zit hier een kindje dat wij niet kennen!'. Wat blijkt? In Antwerpen is een kind van een andere school mee opgestapt op de bus van Belsele en hij heeft blijkbaar niets durven zeggen. Enfin, de school belt naar de dierentuin, geen GSM toen, en daar blijkt dat een school uit de Kempen inderdaad een leerling mist. De hoofdonderwijzer heeft dan de trip naar Antwerpen gemaakt.

Begin jaren 1980 komt er in de lessen wereldoriëntatie meer en meer aandacht voor de eigen omgeving, zeker voor de laagste klassen. Dat brengt meester Omer Burm op het idee om een schoolreis in eigen gemeente te organiseren. Liefst op een trage manier. Te voet is niet haalbaar en uiteindelijk komt men uit bij een tocht per huifkar. Samen met het oudercomité wordt een hele toer uitgezet, langs de garage Van den Keybus, een melkveebedrijf, een groentenboer, D'Hollandia, en andere 'bezienswaardigheden'. En overal staat het oudercomité klaar om kleine verrassingen te voorzien. Iets te eten, te drinken, ... En melk recht van de koe, dat is toen al voor heel wat kinderen een heel vreemd gegeven.

En wat doet men als men op een huifkar zit? Inderdaad, wuiven naar de mensen. En zo wordt de huifkar al snel een 'wuifkar'.

‘Den Duitsen blok’

In 1941 bouwt de Duitse bezetter een extra gebouw voor de speelplaats en deels in de moestuin van de hoofdonderwijzer. De bedoeling is om Duitse soldaten goed sanitair te geven want daar waar ze ingekwartierd worden, zijn de sanitaire voorzieningen minimaal. Dat gebeurt in zeer veel Vlaamse plattelandsgemeenten, bijvoorbeeld ook in Nieuwkerken en Waasmunster. Het gebouw telt vooral douches en toiletten. Die hokjes bestaan trouwens nog altijd. Daarnaast bouwt men ook een woning, nu de burelen van ’t Ey.

Na de oorlog wordt het gebouw eigendom van de Belgische Staat als deel van de oorlogsvergoeding. De Staat kan er niets mee aanvangen en probeert het te verkopen aan de gemeente, vraagprijs ruim 300.000 BF. De gemeente kan dat niet betalen en stelt een veel lagere prijs voor. Uiteindelijk wordt het verkocht aan 100.000 BF.

De gemeente heeft niet onmiddellijk een bestemming en de doucheruimte blijft ongebruikt en vervalt tot een rommelige opslagplaats. De douches worden in 1961 uitgebroken.

De woning

Het woonhuis wordt in de jaren 1950 een tijd gebruikt als noodwoning. Zo komt er een gezin in terecht dat uit hun huis was gezet. De bedoeling is om er slechts enkele maanden te verblijven. Toen de tijd om was, weigert de vader en zijn gezin echter de woning te verlaten. Meerdere aanmaningen helpen niet. Dus moet de ‘champetter’ tussenbeide komen. Ook die heeft geen succes en hij maakt een nauwgezet proces-verbaal op van zijn tussenkomst. Wie de toenmalige Belseelse scheldwoorden wil bestuderen moet dat kleurrijke pv maar eens nalezen in het stadsarchief Sint-Niklaas.

In 1956 wordt het huis de woning van de conciërge. Lea en Fons wonen daar met hun gezin tot enkele jaren na de verhuis van de school. Eind twintigste eeuw komt er een overeenkomst met ’t Ey. De vzw vormt de woning om tot burelen.

De ‘zand’ douches

Bij de aanleg van de centrale verwarming, eind jaren 1950, worden de douches uitgebroken en komt er een refter in de plaats.

Leuk detail. Bij de bouw legt men een dikke laag zand op de zolder. Bedoeling is om brandbommen snel te doven bij een mogelijk bombardement.

Maar, in het plafond ontstaan eind jaren 1960 scheurtjes en zo kan het gebeuren dat er plots zand op de boterhammen van de leerlingen terecht komt, zeker als er een zware vrachtwagen door de Koutermolenstraat rijdt. Voor schoonmaakster Marleen is het vaste routine om ’s ochtends zand van de tafels te vegen. Het is pas na de overdracht van het gebouw aan ’t Ey dat Dirk Van der Speeten en zijn team al het zand weghalen.

Dodenhuisje en kinderheil

De lokaaltjes, die nu deel uitmaken van de foyer van 't Ey, kennen een erg gevarieerd gebruik.

Het lokaaltje links bij het binnenkomen, is een tijdje (1950) een dodenhuisje. Elke gemeente moet een ruimte hebben om overledenen, die niet thuis opgebaard worden, tijdelijk onder te brengen. Dat is bedoeld voor 'vreemdelingen', wat betekent 'niet van de gemeente'. Het lokaaltje doet dus dienst als dodenhuisje ook al zijn er niet de minste voorzieningen en al zeker geen koeling. Of er ooit een dode gelegen heeft, is niet terug te vinden. Al snel wordt die gemeentelijke verplichting uitbesteed aan een begrafenisondernemer.

De lokaaltjes worden daarna nog jaren gebruikt door het 'kinderheil'. Kind en Gezin zeg maar. En zo kunnen we onze moeders één keer per maand over de speelplaats zien paraderen met hun jongste aanwinst, voor een bezoek aan de verpleegsters en de dokter.

Verschillende functies

Na de fusie met Sint-Niklaas worden de lokaaltjes omgevormd tot het bureel van de directeur en een leraarskamer. Dit gebeurt in stappen. Een luxe die het lerarenteam voor 1978 niet kent.

Na de verhuizing naar de Gavermolenstraat

De lokalen blijven een korte periode leeg omdat het stadsbestuur nog niet beslist heeft over de nieuwe bestemming van de locatie. Er wordt zelfs even overwogen om alles te verkopen aan een projectontwikkelaar om er woningen te bouwen.

Uiteindelijk beslist men om het schoolhuis als woning te verkopen. De klaslokalen krijgen een bestemming als lokaal voor de sportclub Budokwai, voor de jeugdafdeling van de tekenacademie en als vergaderzaal. Het gebouw met '1925' in de gevel wordt in gebruik genomen door de wereldwinkel.

'Den Duitsen blok' wordt vanaf 2001 de basis van Muziekclub 't Ey, met een concertzaal, een foyer, burelen en sanitair. Muziekclub 't Ey werkt nauw samen met de plaatselijke basisscholen om jonge kinderen de kans te geven kennis te maken met "andere" muziek.

De hele locatie krijgt sinds begin 21ste eeuw de naam 'CC De Kouter' en wordt intensief gebruikt voor culturele activiteiten.

Godsdienst of niet?

De organieke onderwijswet van 1842 verplicht alle openbare scholen (gemeente, het Rijk) om de keuze aan te bieden tussen de erkende godsdiensten: niet-confessionele zedenleer, Rooms-katholieke godsdienst, Protestantse godsdienst en Joodse godsdienst. In de praktijk doen enkel rijksscholen dit. De ouders zijn zich helemaal niet bewust van die keuzemogelijkheid en de hoofdonderwijzers vullen de registers zelf in. Allemaal met keuze katholieke godsdienst uiteraard.

Na de Tweede Wereldoorlog begint dat te veranderen en moet het gezinshoofd, toen automatisch de vader, een briefje met zijn keuze invullen. Wie toch iets anders dan Rooms-katholieke godsdienst kiest, wordt terzijde genomen en aangemoedigd om toch te veranderen van keuze. Dit is duidelijk te zien in de stamboekregisters, zelfs nog in 1977. Een ouder kiest bijvoorbeeld zedenleer, en twee dagen later zien we een wijziging naar katholieke godsdienst opgetekend staan. Of bij een ander geval, ook uit 1977, zien we op 3 september de nota 'verhuisd naar het atheneum'.

Deze praktijk is volledig verdwenen en in alle officiële scholen kiezen de ouders, niet enkel de vader, tussen alle erkende godsdiensten/levensbeschouwingen in Europa. Dat zijn er in totaal zeven met elk zijn eigen leerkrachten. Een dure situatie die men nu in vraag begint te stellen.

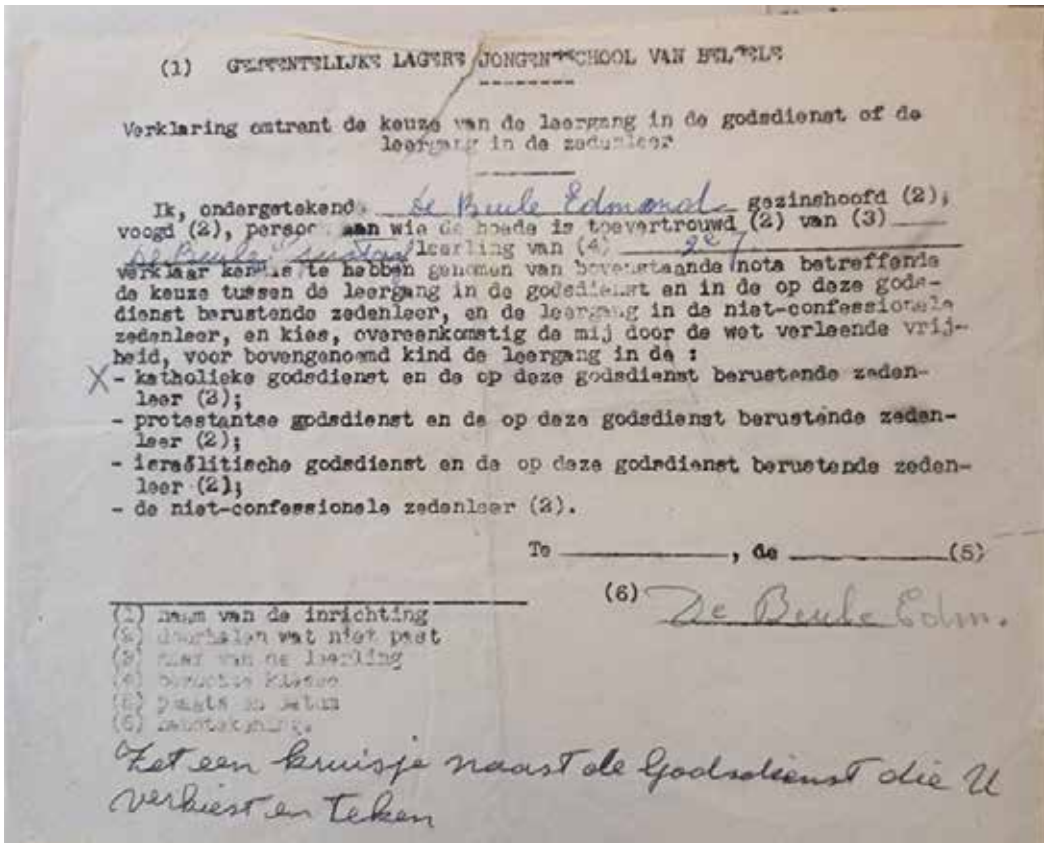

(1) GEMEENTELIJKE LAGERE JONGENSSCHOOL VAN BELSELE

Verklaring omtrent de keuze van de leergang in de godsdienst of de leergang in de zedenleer

Ik, ondergetekende De Beule Edmond gezinshoofd (2), voogd (2), persoon aan wie de hoede is toevertrouwd (2) van (3) De Beule Christel leerling van (4) 2e verklaar kennis te hebben genomen van bovenstaande nota betreffende de keuze tussen de leergang in de godsdienst en in de op deze godsdienst berustende zedenleer, en de leergang in de niet-confessionele zedenleer, en kies, overeenkomstig de mij door de wet verleende vrijheid, voor bovengenoemd kind de leergang in de :

X - katholieke godsdienst en de op deze godsdienst berustende zedenleer (2);
- protestantse godsdienst en de op deze godsdienst berustende zedenleer (2);
- israëlitische godsdienst en de op deze godsdienst berustende zedenleer (2);
- de niet-confessionele zedenleer (2).

Te _____, de _____(5)

(6) De Beule Edm.

(2) naam van de inrichting
(3) doorhalen wat niet past
(4) naam van de leerling
(5) datum
(6) handtekening

Het een kruisje naast de Godsdienst die U verkiest en Teken

Keuzebriefje godsdienst uit 1959. Het eerste jaar dat de ouders de keuze kregen op papier.

Ministerie van Wetenschappen en Kunsten

LEERPLICHT

(Schooljaar 1924-1925)

BERICHT
AAN DE GEZINSHOOFDEN

Naar luid der wet, moeten alle kinderen *in den loop der jaren 1911 tot en met 1918 geboren*, gedurende het aanstaande schooljaar (October 1924-Augustus 1925) het onderricht ontvangen.

Voor de kinderen die onderwezen worden in eene ONDER STAATSTOEZICHT STAANDE (openbare of private) *LAGERE school*, of in gelijk welk ander van den Staat, de Provincie of de gemeente afhangend plaatselijk onderwijsgesticht, *behoeven de ouders geenerlei uitlegging te geven.*

Evenwel moeten de ouders of voogden der kinderen die niet in eene der bovenvermelde schoolinrichtingen zijn ingeschreven, onmiddellijk aan ondergeteekende, opziener, laten weten (1) op welke wijze zij de wet naleven door, volgens het geval, aan te duiden :

1. In WELK ONDERWIJSGESTICHT hunne kinderen zijn ingeschreven;

of wel 2. Of hun HUISONDERWIJS verstrekt wordt;

of wel 3. Of zij in een der gevallen verkeeren, waarin DE LEERPLICHT IS GESCHORST.

N.B. — De leerplicht is geschorst :

a) Wanneer er geene school bestaat binnen een afstand van 4 kilometer van de woning van het kind;

b) Wanneer de ouders of voogden gewetensbezwaren aanvoeren tegen het zenden van hunne kinderen of pleegkinderen naar elke binnen een afstand van 4 kilometer van hunne verblijfplaats gelegen school;

c) Wanneer het kind de lagere school ofwel de klassen voor abnormale kinderen, bestaande binnen eenen afstand van 4 kilometer van zijne woning, wegens lichaamsgebreken of zwakzinnigheid niet kan bezoeken.

N.B. — De ouders of voogden die mij de vereischte kennisgeving niet doen toekomen zullen BIJ DEN PROCUREUR DES KONINGS AANGEKLAAGD worden en de wettelijke straffen oploopen.

OPMERKING. — Ik herinner er aan dat het den gezinshoofden vrijstaat hunne kinderen naar de scholen hunner keuze te sturen en dat, te hunnen opzichte, geen enkel middel van drukking mag gebruikt worden om hun eene school op te leggen, welke niet die hunner keuze zou zijn.

1 September 1924.

De Opziener :

(1) De kennisgeving mag portvrij geschieden. Daartoe schrijve men op het omslag : «STAATSDIENST».

Drukkerij F. VAN GOMPEL, 2, Radetraat, Brussel. Tel. 247.15.

De eerste affiche die de ouders attent maakt op de leerplicht. De wet op de leerplicht kan eindelijk uitgevoerd worden.
De gemeenteschool zit dan nog in het oude gebouw (nu post).

Obstakels bij de nieuwbouw in de Koutermolenstraat

De school aan de hoek Belseledorp – Kasteelstraat, krijgt reeds in 1874 slechte inspectieverslagen. Het duurt tot 1922 eer het gemeentebestuur beslist om te kiezen voor nieuwbouw.

Aanvankelijk wil men de school aan de Kasteeldreef verbouwen, maar dat is door ruimtegebrek niet mogelijk. De gemeente zet toch door en schrijft zelfs een openbare aanbesteding uit voor nieuw meubilair, ter waarde van 22.500 BF. De provincie, die ook de subsidie verstrekt, keurt dit af.

De aankoop van de grond voor de nieuwe school heeft heel wat voeten in de aarde, want eigenaar Van Osselaer, een vlasser, wordt ongeduldig. Uiteindelijk gaat de verkoop in 1922 door tegen 1 BF per vierkante meter. In juni 1925 wordt de eerste steen gelegd, dat is nog te zien aan de steen in de voorgevel.
De bouw valt stil in de loop van 1926. Reden: de facturen worden veel te laat betaald door de gemeente. Daarop staakt de aannemer, Herman Van Den Branden uit Sint-Niklaas, de werken. Uiteindelijk komt ook dit in orde. Het einde van de werken valt op 6 mei 1927. Eind augustus van dat jaar kan men het nieuwe gebouw in gebruik nemen.

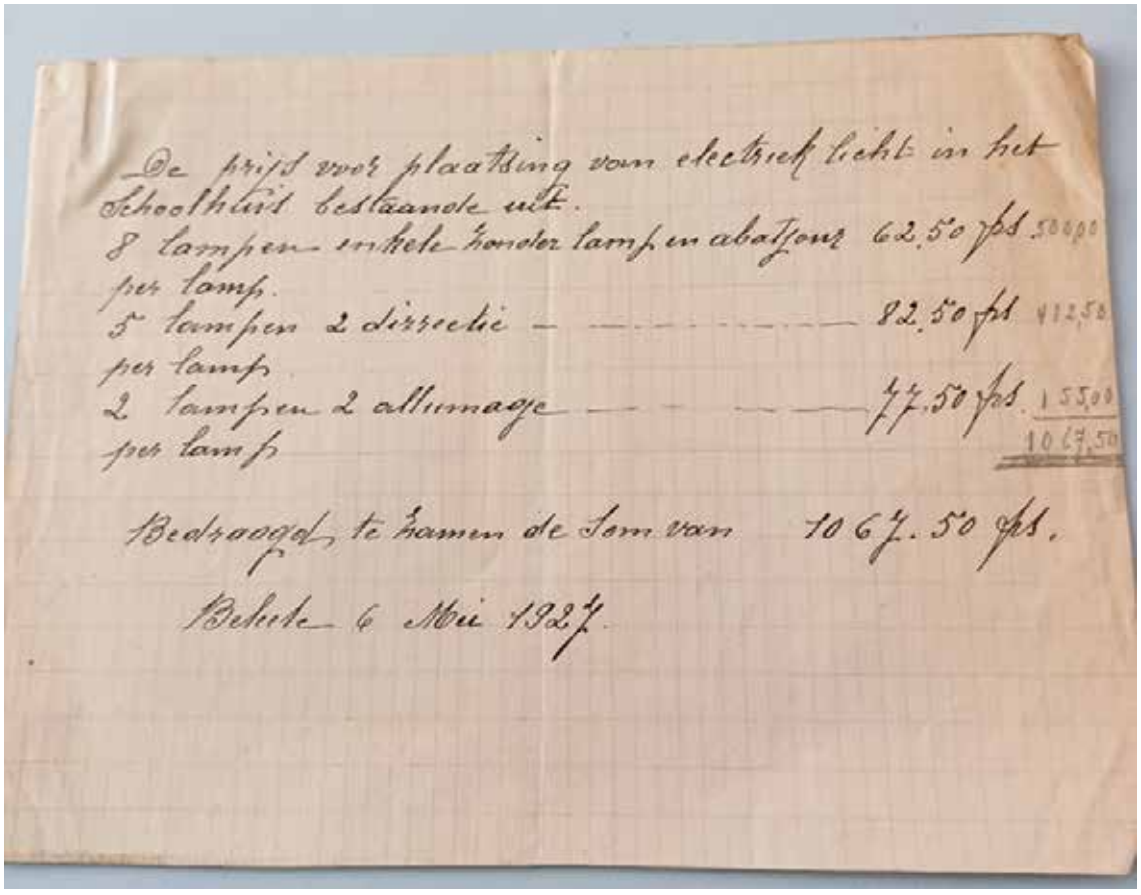
De prijs voor plaatsing van electrisch licht in het schoolhuis bestaande uit.
8 lampen enkele zonder lamp. en abatjour 62.50 frs per lamp. 500,00
5 lampen 2 directie — 82.50 frs 412,50
per lamp.
2 lampen 2 allumage — 77.50 frs. 155,00
per lamp
1067,50
Bedraagd te samen de Som van 1067.50 frs.
Beluite 6 Mei 1927.

Rekening voor het plaatsen van verlichting in het schoolhuis. Dat is men vergeten in het lastenboek. Van stopcontacten is er geen sprake.

Over kolen en chauffage

De klaslokalen worden tot 1958 verwarmd door kolenkachels. In het midden van de klas staat een hoge kachel met een rookkanaal dat bijna tot tegen het plafond gaat, om dan horizontaal naar de schouw te lopen.

Het eerste werk van de meester is: de kachels aansteken. Als die laat op school komt, duurt het soms tot aan de speeltijd vooraleer de klas een beetje warm is.
De plaats die je in de klas krijgt, is zeer belangrijk. Wie vlak bij de kachel zit, kan het niet houden van de hitte en wie een bank in de hoek heeft gekregen, blijft de ganse voormiddag, letterlijk, in de kou zitten.

En dan de kolen! Men is hoe dan ook zuinig. Dat heeft een reden. Elke klas heeft zijn vast rantsoen: een aantal kolenkitten per week. Ik zie het nog altijd gebeuren. De meester haalt een deel van de kolen weg en 'verbergt' die in een emmer in de grote kast, achteraan de klas. En die emmer is 's anderendaags altijd leeg. Wij begrijpen er als kind niets van, maar onze ouders begrijpen het wel! Het thuisfront moet daar blijkbaar ook besparen.
Jaarlijks moet de hoofdonderwijzer een 'bede' richten tot het gemeentebestuur om kolen te krijgen. De gemeente bezorgt die trouwens ook aan de vrije scholen (tot 1960).

Als ik in het derde leerjaar zit, 1959-1960, komt er een grote verandering. Alle klassen krijgen chauffage! De brander staat in de kelder in "den Duitsen blok" en de leidingen lopen onder de speelplaats naar de klassen.

Tegelijkertijd krijgen de klassen ook een lavabo. Tot dan moeten we een emmer water halen aan de pomp op de speelplaats. Wat in de winter niet altijd lukt. De grote jongens laten de pomp af en toe 'aflopen' en dan moet de conciërge de pomp weer 'opgieten'.

Maar die ijzeren leidingen van de chauffage hebben helemaal geen isolatie en zo kan het gebeuren, in de jaren 1970, dat er met de dag minder warm water naar de klassen loopt. Er ontstaan zo ook lekken in die buizen. Nieuwe buizen, die wel isolatie meekrijgen en in een soort kanaal lopen, brengen de oplossing.

Bommen op de jongensschool

Mei 1940. Er klinken al een tijdje geen kinderstemmen meer op de Belseelse speelplaatsen. De oorlogsdreiging is overal: de vaders zitten het leger, de moeders en de kinderen proberen thuis verder te leven. Overal in België worden scholen en andere publieke gebouwen als kazerne gebruikt en in Belsele is een groep Waalse soldaten ingekwartierd in de jongensschool en in de naburige huizen. Al op de tweede dag van de Duitse inval in België komt de oorlog naar het dorp. Op 11 mei, in de namiddag wordt de school gebombardeerd. Negen soldaten die in de school slapen en twee die in de Nieuwstraat (momenteel Belseledorp genaamd) gelegerd zijn sterven, samen met bewoner Kamiel Laureys. In café Den Oude Blauwe (momenteel café 't Zicht) is er een zwaargewonde: Jules Richet. Enkele dagen later overlijdt ook hij.

De boerderij van Petrus Van Havere is gedeeltelijk verwoest: "twee koeien werden gedood, een zeug met viggens gingen gansch teloor, pluimvee aan stukken gereten, benevens gedeeltelijke vernieling van zijn stoffeerden huisraad en landbouwwerktuigen...". "Gezien de bijzonder ongelukkigen toestand van den geteisterden landbouwer" krijgt hij in 1941 een lening van het gemeentebestuur om elders in Belsele opnieuw te beginnen. In de Nieuwstraat is de gevel van het winkeltje van René en Suzanne De Boom-De Vos weggeblazen. Ze timmeren het dicht en brengen de nacht door bij familie in het Waterschoot. Wanneer ze 's anderendaags terugkeren is hun winkel geplunderd. Dertien doden en zeer veel schade: het moet een vreselijke ervaring geweest zijn.

De materiële schade aan de schoolgebouwen is groot: het schoolhuis en één klas zijn volledig vernield, de andere klassen zijn zwaar beschadigd. Aan de overkant van de straat is Den Oude Blauwe gedeeltelijk weg en ten minste twee woningen in de Nieuwstraat/Dorp zijn volledig vernield.

Ondanks de beschadigde klassen start het schooljaar 1940-1941 op in september en worden de jongens verdeeld over de minst beschadigde klassen. Het gemeentebestuur start ondertussen de procedure om het schoolhuis en de klassen herop te bouwen. Architect Karel van Naemen mag een plan opmaken en deze heropbouw begeleiden. De uitvoering gebeurt door de gebroeders Elewaut en de firma's Stoop en De Boom. Eind juni 1941 is het schoolhuis af en kunnen de klassen opnieuw gebruikt worden.

In 1944, op het einde van de oorlog, komt het gevaar van V-bommen en moeten de kinderen opnieuw thuisblijven. Hun klassen worden dan door Canadese soldaten als slaapplaats gebruikt.

De oorlog heeft ook andere gevolgen voor de school. Er ontstaat een lerarentekort. Jonge mannen slaan op de vlucht of worden opgeroepen door het leger. In november 1941 wordt de school gesloten als gevolg van (valse) kroep. Twee leerkrachten, Poppe en De Cock worden gemobiliseerd.

En zo gebeurt het dat er vrouwelijke leerkrachten, Yvonne De Cock en De Ridder-Roosendans, aan de slag gaan. Heel uitzonderlijk in het gemeentelijk onderwijs op het platteland. Vrouwelijke kandidaten zijn er trouwens voldoende. In die tijd moeten onderwijzeressen in het vrij onderwijs ontslag nemen als ze trouwen of zwanger zijn. Maar, na de oorlog, eens er weer voldoende mannelijke onderwijzers beschikbaar zijn, worden de dames bedankt voor hun diensten. Het duurt tot in de jaren 1970 eer er weer vrouwen les mogen geven in de school, met name de godsdienstleerkracht en de turnlerares.

Straffe(n) klap

Op een gemoedelijke wijze wil ik mijn kennis delen over een van de minder leuke facetten van het schoolleven van de jeugd in Belsele in de jaren zestig van de vorige eeuw, namelijk: de straffen.

Ik doe dit aan de hand van persoonlijke getuigenissen en aan de hand van 'klapkes' met vroegere 'medescholieren' van de gemeentelijke jongensschool van Belsele.

Eerst schets ik de toenmalige tijdsgeest.

Ik ben geboren eind jaren 1950, ja, inderdaad dat wil zeggen dat, voor mijn medescholieren en voor mij, tram 7 stilaan in zicht komt.

Maar dat wil ook zeggen dat ik mijn dagelijkse bezoeken aan de kleuterschool in de Kerkstraat, (toen bij juffrouw Rita, juffrouw Denise, juffrouw Juliette, juffrouw Marie-Louise en directrice zuster Agnes) afsloot begin jaren 1960.

Oef, weg van de "kabaskesschool", ik mag naar de "grote school": de gemeentelijke jongensschool Belsele, gelegen in de Koutermolenstraat.

Wat direct opvalt : er zijn enkel jongens, van meisjes is er geen sprake (die volgen les in de "nonnekensschool", de Sint-Lutgart in de Kerkstraat). Van gemengd onderwijs is er in de verste verte nog geen sprake.

Mijn 'studiegenoten' en ik komen daar terecht bij een aantal pedagogen die 'meester' worden genoemd. Let wel: niet mijnheer, maar 'meester'. In die tijd heeft een onderwijzer immers een zekere status. Er wordt naar hem geluisterd. Hij heeft gezag, zowel in als buiten de klas.

Want ook de ouders luisteren naar de raadgevingen en opmerkingen van de meester. Gevolg is dikwijls dat wanneer je een briefje mee naar huis krijgt (met opmerkingen over je gedrag op school) dat je dan thuis ook nog een schrobbering te wachten staat, omdat de meester niet content is.

Foto: de meesters in volgorde van links naar rechts, meester Paul Piron, meester Wymeersch (later directeur), meester (en toen directeur) Maurice Melckebeeck, meester Hilaire Piron, meester De Clerck en meester Omer Burm.

Wie zijn die meesters van in mijn schooltijd? Ik som ze op volgens de situatie in mijn schooltijd:
1e studiejaar: meester Omer Burm
2e studiejaar: meester De Clerck
3e studiejaar: meester Hilaire Piron
4e studiejaar: meester (en directeur) Maurice Melckebeeck
5e studiejaar: meester Paul Piron
6e studiejaar: meester Wymeersch

Wat opvalt is dat de meesters geen 'bijnaam' hebben, dat fenomeen presenteert zich pas in het middelbaar onderwijs. Toch één uitzondering: er is wel de "grote Piron" (meester Hilaire Piron) en "de kleine Piron" (meester Paul Piron). Dit niet enkel omdat ze dezelfde familienaam hebben (ze zijn echter geen familie van elkaar) maar ook omwille van het verschil in lengte.

Iets anders dat opvalt is het feit dat op deze jongensschool er geen vrouwelijke leerkrachten zijn. De gemeentelijke jongensschool is een echt mannenbastion!

Van de leerlingen wordt verwacht dat ze de nodige eerbied aan de dag leggen tegenover de onderwijzers.

In het individueel schoolboekje voor wekelijkse en driemaandelijkse punten (voorloper van het individueel schoolrapport) staat klaar en duidelijk te lezen: *heb uw meester lief, want hij ziet u gaarne en getroost zich alle moeite voor u. Is hij soms streng, dan is het voor uw goed!*

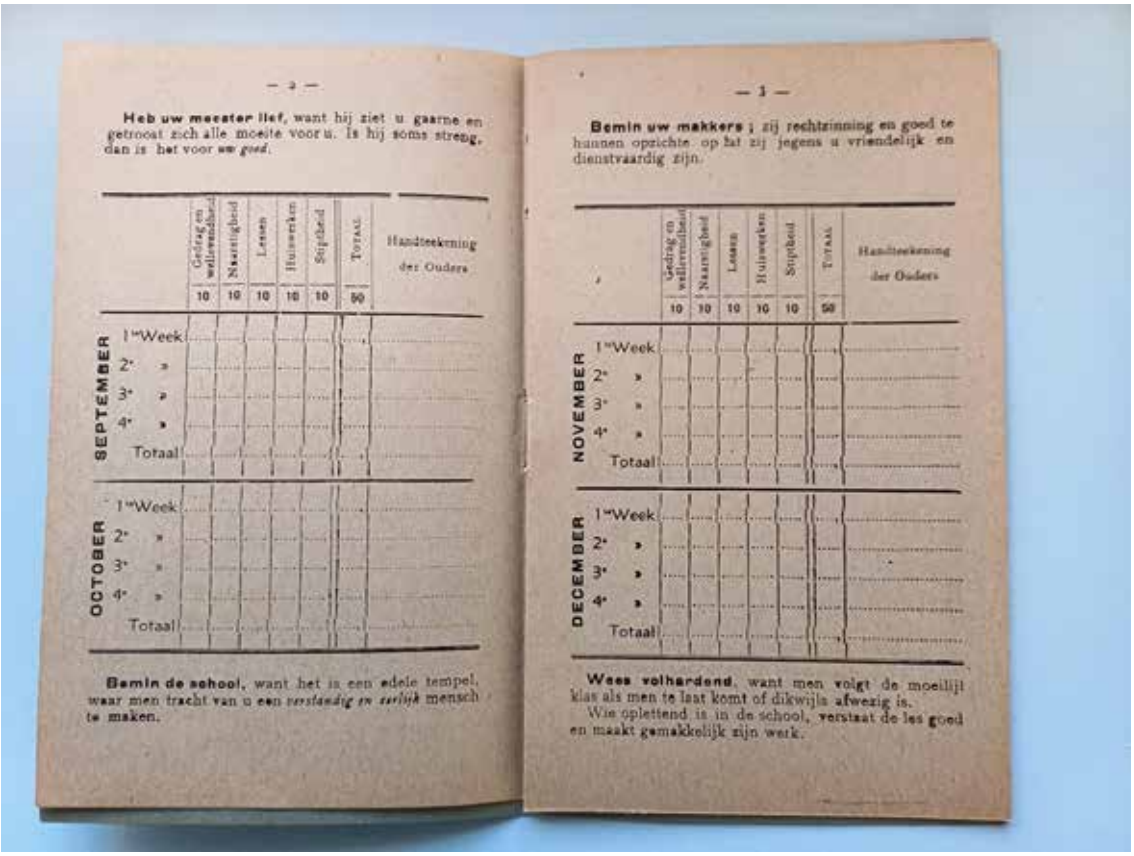

Het individueel schoolboekje

En dan komen we bij een van de minder aangename aspecten van het schoolgaan, namelijk de straffen die worden uitgedeeld en worden ondergaan, zonder al te veel protesten...

In de 20ste eeuw zijn lijfstraffen zoals in de 18de en 19de eeuw een absolute uitzondering geworden. Alhoewel, de 'pedagogische' tik wordt nogal eens losjes gebruikt.

Klassieke straffen zijn vooral 'toeren lopen' tijdens de speeltijd. Tien toeren is erg gebruikelijk en de meeste kinderen kunnen die heel snel lopen, afsnijden van de hoeken inbegrepen. Er moet nog tijd overblijven om te spelen. In de hoek staan komt ook veel voor, maar de inspectie ziet dat niet graag. De kinderen moeten te allen tijde de les kunnen volgen. Compromis: de leerlingen vliegen wel in de hoek maar staan met het gezicht naar het bord.

De straffen variëren per leraar en volgens de aard van het "delict". Je hebt straffen die worden toegepast in de klas en straffen die buiten de klas toegepast worden.

De straffen die worden toegepast buiten de klas.

Een van de meest toegepaste straffen is “het rondwandelen”: de schuldige moet dan gedurende een bepaalde periode (variërend van 1 dag tot 2 weken) tijdens de speeltijd, zwijgend en met de handen op de rug, rondstappen in een cirkel. Spreken is verboden! Dagelijks lopen er heel wat delinquenten van de verschillende klassen rond.

Een variant hierop is “tegen de muur staan”: gedurende de speeltijd stomweg met je gezicht naar de muur kijken (en stilletjes het aantal bakstenen tellen).

Daarnaast wordt een aantal straffen toegepast in de klas en tijdens de les.

Dit houdt in dat je een bepaalde zin een aantal keer (honderd keer is meestal het basistarief) moet opschrijven. Dit is een courante straf, daar kijkt niemand van op.

“Uitgesliept worden”: op bevel van de meester roepen alle jongens naar de gestrafte: “sliept hem uit”, terwijl ze beide wijsvingers over elkaar wrijven en wijzen naar de schuldige (of het slachtoffer, afhankelijk van hoe je ernaar kijkt). Dit is een vernedering voor de betrokken schooljongen.

Een andere straf is: trekken aan de oorlel of een pedagogische tik op de kruin waarbij de meester met zijn vingers je hoofd “aait”. Dit is een pijnlijke straf. Een variant hierop is het vastnemen van de wang van de gestrafte en daar eens goed aan trekken of in knijpen. In de jaren 1950 doet er zich een incident voor met een onderwijzer (weliswaar niet in Belsele) die de kinderen aan hun oren trekt als ze niet braaf zijn. Tot hij op een dag te hard trekt en het oor een beetje inscheurt. Met een klacht tot gevolg, verhoren in Dendermonde inbegrepen. Maar zoals zo vaak in die tijd wordt er een creatieve oplossing gevonden. De man krijgt geen straf maar wordt gedwongen, hij is 50 jaar, om vervroegd met pensioen te gaan.

Een andere vernedering bestaat erin om, wanneer een leerling niet oplet in de klas of veel foutieve antwoorden geeft, de leerling de beruchte ezelsoren of een puntmuts op te zetten en die dan vooraan in de klas op de knieën te laten zitten ten aanschouwe van de ganse klas. Het gebeurt ook dat de meester een bankje op de vloer zet en dat de gestrafte daarop moet neerknielen (dit maakt de pijn in de knieën en benen nog wat erger).

Ik geef jullie nog een interessant weetje mee over deze “puntmuts”:
het is de filosoof Johannes Duns Scotus die in de 13de eeuw het gebruik van een kegelvormige hoed invoert. Hiermee wil hij ervoor zorgen dat de leerling zich beter kan concentreren en zodoende het denkvermogen kan verbeteren. Dit idee vindt echter geen weerklank en de puntmuts wordt een straf voor leerlingen die achterblijven en minder goed presteren.
In 1992 wordt deze filosoof zalig verklaard door paus Johannes Paulus II. Of de puntmuts er iets mee te maken heeft???
(bron: Historia, jaargang 2012 nr. 9 blz. 77)

Tot voor de Tweede Wereldoorlog is in de hoogste leerjaren een vreemde straf nogal gebruikelijk. De leerling moet op zijn knieën zitten en tegelijk een inhoudsmaat, bv. een metalen vat van vijf liter omhoog houden. Wie het echt te bont heeft gemaakt, moet een decaliter in de lucht houden. En dat ding weegt al snel 2 à 3 kilogram. Goed voor een paar minuten, maar als het langer duurt ...

Een andere pedagogische maatregel is de befaamde tik op de vingers, meestal met een ijzeren regel. Dit gebeurt naar aanleiding van ongevraagd babbelen, maar ook wanneer je schrijft met de linkerhand in plaats van met de rechterhand. De linkerhand is immers de hand van de duivel.

Soms kan men ook een briefje van de meester meekrijgen naar huis en, zoals reeds eerder gezegd, is dat echt een kleine ramp! Want voeg daar maar aan toe dat je, wanneer dit het geval is, je thuis ook nog een bolwassing te wachten staat (omdat de meester een briefje "moest" schrijven).

En ondanks dit alles, zijn de meesten van ons toch opgegroeid tot "brave rechtschapen burgers" (sommige uitzonderingen daargelaten) en hebben we dit alles goed overleefd, zonder er al te veel trauma's aan over te houden.

Straf nietwaar?!

Vorige publicaties

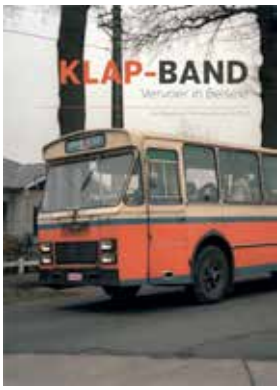

website
www.deklappers.be

contact
info@deklappers.be
verkooppunten
gemeentehuis Belsele - bibliotheek Belsele - toeristisch infokantoor
stadhuis Sint-Niklaas

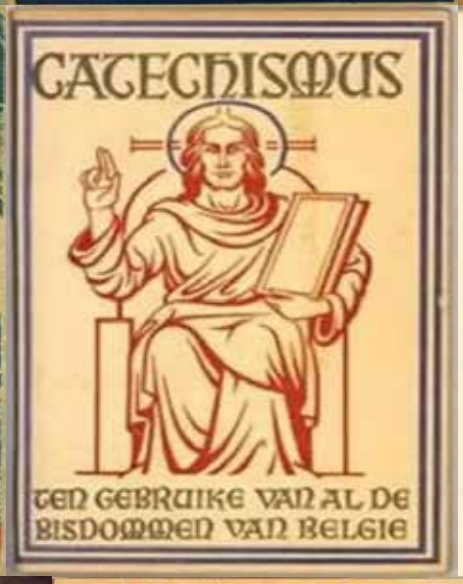

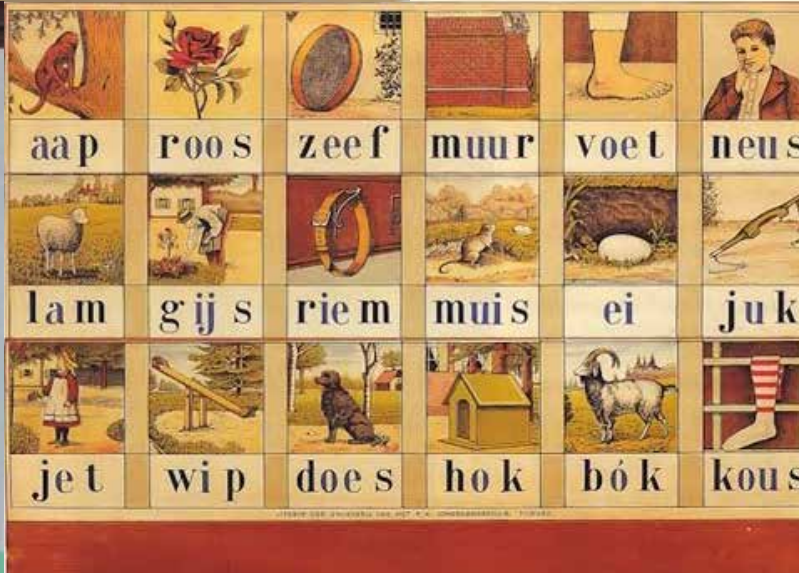

52 SCHOOL-KLAP